

सबै आप्रवासी कामदारहरू र तिनीहरूको परिवारका
सदस्यहरूको अधिकारको संरक्षण सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय
महासन्धि, १९९०

प्रस्तावना

भाग १

क्षेत्र र परिभाषा

भाग २

अधिकारको सम्बन्धमा भेदभाव गर्न नहुने

भाग ३

सम्पूर्ण आप्रवासी कामदारहरु र तिनीहरुको परिवारका सदस्यहरुको मानवअधिकार

भाग ४

अभिलेखमा रहेका वा नियमित आप्रवासी कामदारहरु र तिनीहरुको परिवारको सदस्यहरुका अन्य अधिकारहरु

भाग ५

खास प्रकारका आप्रवासी कामदारहरु र तिनीहरुका परिवारका सदस्यहरुलाई लागु हुने व्यवस्थाहरु

भाग ६

कामदारहरु र तिनीहरुको परिवारका सदस्यहरुको अन्तर्राष्ट्रिय आप्रवास सम्बन्धमा उपयुक्त, समान्यायिक, मानवीय र कानुनी अवस्थाको प्रबर्द्धन,

भाग ७

महासन्धिको कार्यान्वयन

भाग ८

साधारण प्रावधानहरु

भाग ९

अन्तिम प्रावधानहरु

सबै आप्रवासी कामदारहरु र तिनीहरुको परिवारका सदस्यहरुको अधिकारको संरक्षण सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि, १९९०

संयुक्त राष्ट्रसंघको महासभाको ४५ औं सत्रद्वारा १५ डिसेम्बर १९९० मा अबलम्बन गरिएको,
(महासभा प्रस्ताव नं. ४५/१५८)

प्रस्तावना

यस महासन्धिको पक्षराष्ट्रहरु,

मानवअधिकार सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघका आधारभूत दस्तावेजहरु, खासगरी मानवअधिकार सम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणापत्र, आर्थिक सामाजिक तथा सांस्कृतिक अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिज्ञापत्र, नागरिक तथा राजनैतिक अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिज्ञापत्र, सबै किसिमका जातीय विभेद उन्मूलन गर्ने सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि, महिला विरुद्ध हुने सबै किसिमका विभेद उन्मूलन गर्ने सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि र बालअधिकार सम्बन्धी महासन्धीमा अन्तर्निहित सिद्धान्तहरुलाई ध्यानमा राख्दै, अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठनको ढाँचामा विस्तृत गरिएका संयन्त्रहरु विशेषगरी रोजगारीका लागि आप्रवास सम्बन्धी महासन्धि (नं. ९७), दुर्व्यवहारको स्थितिहरुमा आप्रवास र आप्रवासी कामदारहरुको समान अवसर र व्यवहारको प्रबर्द्धन सम्बन्धी महासन्धि (नं. १४३), रोजगारका लागि आप्रवासी सम्बन्धी सिफारिस (नं. ८६), आप्रवासी कामदार सम्बन्धी सिफारिस (नं. १५१), जबरजस्ती तथा अनिवार्य श्रम सम्बन्धी महासन्धि (नं. २९) र जबरजस्ती श्रम उन्मूलन सम्बन्धी महासन्धिले स्थापित गरेका सिद्धान्त र मापदण्डहरुलाई मध्यनजर गर्दै,

संयुक्त राष्ट्र संघीय शैक्षिक, वैज्ञानिक र सांस्कृतिक संगठनको शिक्षामा विभेद विरुद्धको महासन्धिमा समावेश भएका सिद्धान्तहरुको महत्वलाई पुनः निश्चित गर्दै,

यातना तथा अन्य क्रुर, अमानवीय वा अपमानजनक व्यवहार वा दण्ड विरुद्धको महासन्धि, अपराधीहरुको उपचार र अपराधको रोकथाम सम्बन्धी संयुक्त राष्ट्रसंघको चौथो सम्मेलनको घोषणापत्र, कानून कार्यान्वयन अधिकारीहरुका लागि आचार संहिता र दासत्व महासन्धिहरुको पुनःस्मरण गर्दै,

अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठनको विधानमा उल्लेखित उद्देश्यहरु मध्ये एक आफ्नो देशभन्दा बाहिर रोजगार गर्ने कामदारहरुको हितको संरक्षण गर्न हो भन्ने करालाई पुनः स्मरण गर्दै र आप्रवासी कामदार र तिनीहरुको परिवारका सदस्यहरूसँग सम्बन्धित विषयमा त्यस संगठनको विशेषज्ञता र अनुभवलाई मनन गर्दै,

संयुक्त राष्ट्रसंघका विभिन्न अंगहरु खासगरी मानवअधिकार आयोग, सामाजिक विकास आयोग र संयुक्त राष्ट्र संघीय खाद्य तथा कृषि संगठन, संयुक्त राष्ट्र संघीय शैक्षिक, वैज्ञानिक तथा सांस्कृतिक संगठन र विश्व स्वास्थ्य संगठन लगाएत अन्य अन्तर्राष्ट्रिय संगठनहरुमा आप्रवासी कामदारहरु र तिनीहरुको परिवारका सदस्यहरुले गरेको कामको महत्वलाई मान्यता दिदै,

आप्रवासी कामदारहरु र तिनीहरुको परिवारका सदस्यहरुको संरक्षणका सम्बन्धमा केहि राष्ट्रहरुले क्षेत्रीय तथा द्विपक्षीय रुपमा गरेका उपलब्धीहरुका साथै यस क्षेत्रमा दुईपक्षीय तथा बहुपक्षीय सम्झौताको महत्व र उपयोगितालाई स्वीकार गर्दै,

दशौं लाख जनताहरु संलग्न हुने र अन्तर्राष्ट्रिय समुदायमा ठूलो संख्यामा राष्ट्रहरुलाई असर पारिरहेको आप्रवासन घटनाको महत्व बिस्तारलाई महसुस गर्दै,

आप्रवासी कामदारहरुको प्रवाहको कारणले सम्बन्धित राष्ट्रहरु र जनताहरुमा पर्ने असर प्रति सजग हुँदै, र आप्रवासी कामदारहरु र तिनीहरुका परिवारका सदस्यहरुको व्यवहारसँग सम्बन्धित आधारभूत सिद्धान्तहरुको सहमतीद्वारा राष्ट्रहरुको समन्वय गर्ने प्रवृत्तिमा योगदान पुऱ्याउने मान्यता स्थापित गर्ने चाहना राख्दै,

आप्रवासी कामदारहरु र तिनीहरुको परिवारका सदस्यहरु आफ्नो मातृ राष्ट्रको नभएको र रोजगारीको राष्ट्रमा रहेको कारणले पटक पटक उत्पन्न हुने कमजोरी स्थिति र उनिहरुलेसामना गर्नुपर्ने कठिनाईहरुलाई विचार गर्दै,

आप्रवासी कामदारहरु र तिनीहरुको परिवारका सदस्यहरुको अधिकारले सबैतिर पर्याप्त मात्रामा मान्यता नदिएको कारण उनीहरुलाई उपयुक्त अन्तर्राष्ट्रिय संरक्षण आवश्यक भएको कुरामा सहमत हुँदै, आप्रवासी कामदार परिवारका सदस्यहरु साथै कामदारहरु आफैका लागि आप्रवासनले धेरै गम्भिरसमस्याहरु, खासगरी परिवार बिखण्डनको समस्या हुने तथ्यलाई दृष्टिगत गर्दै, आप्रवासी समस्या आप्रवास अनियमित भएको अवस्थामा भन्नु गम्भीर मानवीय समस्या हुन्छ भन्ने कुरामा विश्वस्त हुँदै, र आप्रवासी कामदारहरुमा हुने बेचबिखन र गोप्य गतिविधिहरुको रोकथाम र उन्मूलनका लागि प्रोत्साहित गर्न उपयुक्त कदम चालिनु पर्ने र साथ साथै तिनीहरुको मौलिक मानवअधिकारको संरक्षणको सुनिश्चित गर्न पर्ने कुराको सहमत हुँदै, अभिलेखमा नभएका वा अनियमित अवस्थामा रहेका कामदारहरुलाई पटक पटक अन्य कामदार भन्दा कम सुविधाजनक अवस्थामा रोजगारमा लगाइएको हुन्छ र निश्चित रोजगारदाताहरु यसलाई अस्वस्थ प्रतिस्पर्धाको माध्यमबाट बढी भन्दा बढी फाइदा प्राप्त गर्नका लागि त्यस्ता कामदारहरु खोज्न प्रोत्साहित हुने कुरालाई विचार गर्दै, सबै आप्रवासी कामदारहरुको मौलिक मानवअधिकारको अभूत व्यापक रूपमा मान्यता दिन सकिनेमा अनियमित अवस्थामा रोजगारी गर्ने आप्रवासी कामदारको कठिनाई निरुत्साहित हुने र त्यसका अतिरिक्त नियमित अवस्थाका आप्रवासी कामदार र तिनीहरुको परिवारका सदस्यहरुलाई केहि थप अधिकार प्रदान गर्ने कार्यले सबै आप्रवासी र रोजगारदातालाई आफ्नो देशमा स्थापित कानून र प्रक्रियाको परिपालना तथा सम्मान गर्ने तर्फ प्रोत्साहित गर्न सकिन्छ भन्ने कुरालाई विचार गर्दै, उपरोक्त कारणले सबै आप्रवासी कामदारहरु र तिनीहरुका परिवारका सदस्यहरुको अधिकारको अन्तर्राष्ट्रिय संरक्षण गर्न आवश्यक भएको कुरामा सहमत भई, पुनः निश्चित गर्दै र विश्वव्यापी रूपमा लागु गर्न सकिने विस्तृत महासन्धिमा आधारभूत मान्यताहरु स्थापित गर्दै, देहाय बमोजिम गर्न सहमत भएका छन् :

भाग १

क्षेत्र र परिभाषा

धारा १

- यसपछि अन्यथा लेखिएको बाहेक यो महासन्धि लिंग, जात, जाति, रंग, भाषा, धर्म वा आस्था वा राजनैतिक तथा अन्य विचार, राष्ट्रिय, जातीय वा सामाजिक उत्पत्ति, राष्ट्रियता, उमेर, आर्थिक हैसियत, सम्पत्ति, बैवाहिक स्थिति, जन्म वा अन्य अवस्था लगायत कुनै पनि आधारमा भेदभाव विना सबै आप्रवासी कामदारहरु र तिनीहरुको परिवारका सदस्यहरुलाई लागु हुनेछ ।
- यो महासन्धि आप्रवासी कामदारहरु र तिनीहरुका परिवारका सदस्यहरुको सम्पूर्ण आप्रवासी प्रक्रियाको अवधिमा लागु हुनेछ जसमा आप्रवासीको तयारी, प्रस्थान, यात्राको बिचको बसाई तथा बसोबास रहँदासम्मको अवधि र रोजगारीको राज्यमा पारिश्रमिक पाउने कार्यमा र त्यसैगरी उत्पत्तिको राज्य वा बसोबास गरेको राज्यमा फर्कदासम्म लागु हुनेछ ।

धारा २

यो महासन्धिको प्रयोजनका लागि :

- “आप्रवासी कामदार” भन्नाले आफ्नो राष्ट्रियता नभएको राष्ट्रमा पारिश्रमिकयुक्त गतिविधिमा संलग्न हुनु पर्ने वा भएको वा भइरहेको व्यक्तिलाई जनाउँछ ।
- (क) “सिमा क्षेत्रका कामदार” भन्नाले साधारणतया प्रत्येक दिन वा हप्तामा कम्तिमा एकपटक छिमेकी राष्ट्रमा रहेको आफ्नो स्थायी निवासमा फर्कने आप्रवासी कामदारलाई जनाउँछ।
(ख) “मौसमी कामदार” भन्नाले कामको प्रकृतिका कारण बाटै मौसमी अवस्थामा निर्भर गर्नपर्ने वा वर्षको कुनै खास समयको अवधिमा काम गर्ने कामदारलाई जनाउँछ,

- (ग) “सामुन्द्रिक कामदार” भन्नाले आफ्नो राष्ट्रियताका नभएको राष्ट्रमा दर्ता भएको सामुन्द्रिक बाहनमा काम गर्ने आप्रवासी कामदार जनाउँछ, यस अन्तर्गत मछुवार (माछामार्ने व्यक्ति) पनि समेटिन्छ ।
- (घ) “समुन्द्र किनारमा स्थापित संरचनाका कामदार” भन्नाले आफ्नो राष्ट्रियता नभएको राष्ट्रको क्षेत्राधिकारको समुन्द्र किनारमा स्थापित संरचनामा रोजगार गर्ने आप्रवासी कामदारलाई जनाउँछ।
- (ङ) “छोटो अवधिका कामदार” भन्नाले आफ्नो व्यवसायको प्रकृतिको कारण एउटा राष्ट्रमा बसोबास भए पनि कामका लागि छोटो समयको लागि अरु राष्ट्र वा राष्ट्रहरूमा पटक पटक जानु पर्ने आप्रवासी कामदारलाई जनाउँछ,
- (च) “परियोजना आवद्ध कामदार” भन्नाले परियोजना लागु भएको राज्यमा निश्चित परियोजनामा तोकिएको अवधिसम्म मात्र काम गर्ने गरी रोजगारीको राष्ट्रमा प्रवेश गराइएको आप्रवासी कामदारलाई जनाउँछ ।
- (छ) “विशेष रोजगारको कामदार” भन्नाले रोजगारदाताले विशेष तोकिएको जिम्मेवारी वा कर्तव्य पूरा गर्न निर्धारित समयका लागि रोजगारीको राष्ट्रमा पठाइएको कामदार, वा निर्धारित समयका लागि कार्य गर्नका लागि व्यवसायिक, व्यापारिक, प्राविधिक वा अन्य अति विशिष्ट सिप, दक्षता आवश्यक पर्ने काममा संलग्न कामदार, वा आफू रोजगारमा रहेको राष्ट्रको रोजगारदाताको अनुरोधमा अस्थायी वा छोटो समयको प्रकृतिको काममा निर्धारित समयको लागि संलग्न कामदार र आफू रोजगारमा रहेको राष्ट्रबाट आफू रहने आधिकारिक समयको अन्त्यको कारणले वा सो भन्दा अगाडि नै आफ्नो विशेष तोकिएको जिम्मेवारी वा कर्तव्य वा संलग्न रहेको काम थप समयका लागि नरहने अवस्थाको कारणले रोजगारमा रहेको राष्ट्रबाट प्रस्थान गर्नु पर्ने अवस्थाको कामदारलाई जनाउँछ।
- (ज) “स्वरोजगारको कामदार” भन्नाले रोजगारको सम्झौतामा काम गरिरहेको व्यक्ति बाहेक सामान्यतया आफू एकलै वा आफ्नो परिवारका अन्य सदस्यहरूसमेत भै पारिश्रमिक पाउने गतिविधि (कार्य) बाट आफ्नो जीवनयापन गर्ने आप्रवासी कामदार र अन्य आप्रवासी कामदारहरू जसलाई रोजगारमा रहेको राष्ट्रको प्रचलित कानुनले वा दुईपक्षीय वा बहुपक्षीय सम्झौताहरूले स्वरोजगारको भनी मान्यता प्रदान गरेको कामदारलाई जनाउँछ ।

धारा ३

यो महासन्धि देहायको अवस्थामा लागु हुने छैन :

- (क) कुनै अन्तर्राष्ट्रिय संगठन तथा निकायहरूबाट काममा पठाइएका वा रोजगारमा संलग्न गराइएका वा कुनै राष्ट्रले आफ्नो भौगोलिक क्षेत्र बाहिर कार्यहरू सम्पन्न गर्न पठाइएका वा रोजगारमा संलग्न गराइएका व्यक्तिहरू जसको प्रवेश र हैसियत सामान्य अन्तर्राष्ट्रिय कानुन वा निश्चिता अन्तर्राष्ट्रिय सम्झौताहरू वा महासन्धिद्वारा नियमित गरिएका हुन्छन् ।
- (ख) कुनै राष्ट्रद्वारा राष्ट्रको तर्फबाट राष्ट्रको भौगोलिक क्षेत्र बाहिर विकासका कार्यक्रमहरू र अन्य सहयोगका कार्यक्रमहरूमा पठाइएका वा रोजगारीमा संलग्न गराइएका व्यक्तिहरू जसको प्रवेश र हैसियत रोजगारमा रहेको राष्ट्रसँगको सम्झौताबाट नियमित हुन्छ र सो सम्झौता अनुसार तिनीहरूलाई आप्रवासी कामदारको रूपमा लिइदैन,
- (ग) आफ्नो उत्पत्तिको राष्ट्र भन्दा फरक कुनै राष्ट्रमा लगानी कर्ताको रूपमा बसोबास गरीरहेका व्यक्तिहरू,
- (घ) राष्ट्रिय कानुन वा अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेजबाट सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रमा अन्य व्यवस्था लागु भएकोमा बाहेक शरणार्थी र राज्य विहीन व्यक्तिहरू,
- (घ) विद्यार्थीहरू र प्रशिक्षार्थीहरू,

(च) रोजगारीको राष्ट्रमा बसोबास गर्न नपाउने र पारिश्रमिक कार्यमा संलग्न नभएको समुद्रिक कामदारहरु र समुन्द्र किनारमा स्थापित संरचनाका कामदारहरु

धारा ४

यो महासन्धिको प्रयोजनका लागि “परिवारका सदस्यहरु” भन्नाले आप्रवासी कामदारहरूसँग विवाहित व्यक्तिहरु वा प्रचलित कानुन अनुरूप तिनीहरूसँग वैवाहिक सम्बन्ध सरह नाता सम्बन्ध कायम रहेको व्यक्तिका साथै उनीहरुमा आश्रीत बालबालीका र राष्ट्रमा प्रचलित कानुन वा सम्बन्धित राष्ट्रहरुका बीच भएको दुई पक्षीय वा बहुपक्षीय सम्झौताहरुले उनीहरुको परिवारको सदस्यको रूपमा मान्यता प्रदान गरेका अन्य आश्रीत व्यक्तिहरुलाई समेत जनाउँछ ।

धारा ५

यस महासन्धिको प्रयोजनका लागि आप्रवासी कामदार र तिनीहरुको परिवारका सदस्यहरु भन्नाले:

- (क) रोजगारीको राष्ट्रमा पारिश्रमिक पाउने कार्यमा प्रवेश गर्न, रहन र संलग्न हुन सो राष्ट्रको कानुन त्यो राष्ट्र पक्ष राष्ट्र भएको अन्तर्राष्ट्रिय सम्झौता बमोजिम तिनीहरुलाई अनुमती प्रदान गरेको भए अभिलेखबद्ध वा नियमित अवस्थामा रहेको रूपमा लिइने छ,
- (ख) यस धाराको उपअनुच्छेद (क) बमोजिमका शर्तहरु पालना नगरेको भएमा निजहरुलाई अभिलेखबद्ध नरहेको वा अनियमित अवस्थामा रहेको रूपमा लिइने छ ।

धारा ६

यो महासन्धिको प्रयोजनका लागि :

- (क) “उत्पत्तिको राष्ट्र” भन्नाले व्यक्तिको आफ्नो राष्ट्रियताको राष्ट्र हुनेछ,
- (ख) “रोजगारीको राष्ट्र” भन्नाले आप्रवासी कामदार पारिश्रमिक पाउने कार्यमा संलग्न हुनुपर्ने, भएको वा भैरहेको राष्ट्रलाई जनाउने छ ।
- (ग) “बाटोमा पर्ने राष्ट्र” भन्नाले कुनै पनि राष्ट्रबाट सम्बन्धित व्यक्तिलाई रोजगारको राष्ट्रमा जाने वा रोजगारीको राष्ट्रबाट उत्पत्तिको राष्ट्र वा बसोबासको राष्ट्रमा आउने बाटोमा पर्ने राष्ट्रलाई जनाउने छ।

भाग २

अधिकारको सम्बन्धमा भेदभाव गर्न नहुने

धारा ७

यस महासन्धिका पक्ष राष्ट्रहरुले आफ्नो भौगोलिक भू-भागमा मानवअधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय दस्तावेज अनुसार सबै आप्रवासी कामदार र उनीहरुको परिवारका सदस्यहरुलाई सम्मान गर्ने र लिङ्ग, जात, वर्ण, धर्म वा विश्वास, राजनीतिक वा अन्य धारणा, राष्ट्रिय, जातीय वा सामाजिक उत्पत्ति, राष्ट्रियता, उमेर, आर्थिक हैसियत, सम्पत्ति, वैवाहिक स्थिति, जन्म वा अन्य कुनै पनि आधारमा यस महासन्धिद्वारा प्रदत्त अधिकारको प्रयोगमा कुनै विभेद नगर्ने संकल्प गर्दछन् ।

भाग ३

सम्पूर्ण आप्रवासी कामदारहरु र तिनीहरुको परिवारका सदस्यहरुको मानवअधिकार

धारा ८

१. आप्रवासी कामदारहरु र तिनीहरुका परिवारका सदस्यहरु आफ्नो उत्पत्तिको राष्ट्र लगायत् कुनै पनि राष्ट्र छोड्न स्वतन्त्र हुनेछन् । कानुन बमोजिम राष्ट्रिय सुरक्षा सार्वजनिक व्यवस्था, सार्वजनिक स्वास्थ्य र नैतिकता संरक्षणका लागि अत्यावश्यक भएमा बाहेक यस अधिकारमाथि कुनै प्रतिबन्ध लगाइने छैन ।
२. आप्रवासी कामदार र तिनीहरुका परिवारका सदस्यहरुलाई आफ्नो राष्ट्रमा कुनै पनि समयमा प्रवेश गर्ने र बस्ने अधिकार हुने छ ।

धारा ९

कानूनद्वारा आप्रवासी कामदार र तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूको बाँच्न पाउने अधिकार संरक्षित हुनेछ ।

धारा १०

कुनै पनि आप्रवासी कामदार तथा निजको परिवारका सदस्यहरूलाई यातना वा क्रुर, अमानवीय वा अपमानजनक व्यवहार वा सजाय गरिने छैन ।

धारा ११

१. कुनै पनि आप्रवासी कामदार तथा निजको पारिवारिक सदस्यलाई दास वा बाधा बनाइने छैन ।
२. कुनै पनि आप्रवासी कामदार तथा निजको परिवारको सदस्यलाई बलपूर्वक वा अनिवार्य श्रम गर्न लगाइने छैन ।
३. यस धाराको अनुच्छेद २ को व्यवस्थाले कुनै अपराध गरेवापत कठोर श्रम सहितको कदौको सजाय गर्ने व्यवस्था भएका राज्यहरूमा सक्षम अदालतहरूको फैसला अनुसार त्यस्तो सजाय दिने व्यवस्थालाई बाधा पुऱ्याएको मानिने छैन ।
४. यस धाराको प्रयोजनका लागि “बलपूर्वक वा अनिवार्य श्रम” भित्र निम्न कुराहरू समावेश हुने छैनन् ।
 - क. यस धाराको अनुच्छेद ३ मा उल्लेख नभएको कुनै कार्य वा सेवा कानून बमोजिम अदालतको आदेश बमोजिम थुनामा रहेको व्यक्ति वा थुनाबाट शर्त सहित मुक्त भएको व्यक्तिलाई लगाइएको भएमा,
 - ख. संकटकालीन अवस्था वा समुदायको जीवन र प्रगतिमा आघात पर्ने दैवी प्रकोपको अवस्थामा गर्न लगाइएको कुनै सेवा
 - ग. सम्बन्धित देशका नागरिकहरूलाई समेत लगाइएको सामान्य नागरिक दायित्वभित्र पर्ने कुनै कार्य वा सेवा ।

धारा १२

१. आप्रवासी कामदार र तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूलाई विचार, विवेक र धर्मको स्वतन्त्रता हुने छ । यस अन्तर्गत कुनै धर्म मान्ने वा अवलम्बन गर्ने वा रोजेको धर्म वा आस्था अवलम्बन गर्ने र व्यक्तिगत, सामुदायिक र सार्वजनिक वा निजी रूपमा समेत त्यस्तो धर्मको पालना, पूजा, प्रचारप्रसार, अध्ययन तथा अभ्यास गर्ने स्वतन्त्र हुने छन् ।
२. आप्रवासी कामदार र तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूलाई उनीहरूले रोजेको, धर्म वा विश्वास अपनाउन पाउने स्वतन्त्रतालाई आघात पर्ने गरी कुनै दबाव दिइने छैन ।
३. धर्म वा विश्वासलाई अवलम्बन (अभिव्यक्त) गर्न पाउने स्वतन्त्रतामा सार्वजनिक सुरक्षा, व्यवस्था, स्वास्थ्य तथा नैतिकता वा अरुको मौलिक अधिकार र स्वतन्त्रताको संरक्षण गर्न आवश्यक परेको अवस्थामा कानून बमोजिम मात्र सिमित गर्न सकिने छ ।
४. यस महासन्धिको पक्ष राष्ट्रहरू आप्रवासी कामदारका बुबाआमाको, कम्तीमा एक जना आप्रवासी कामदार भएको, तथा कानुनी अभिभावकको बच्चाहरूलाई आफ्नो विश्वास अनुरूपको धार्मिक तथा नैतिक शिक्षा लिन पाउने स्वतन्त्रताको सुनिश्चितताको संकल्प गर्दछन् ।

धारा १३

१. आप्रवासी कामदार र तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूलाई कुनै हस्तक्षेप विना विचार राख्ने स्वतन्त्रता हुनेछ ।
२. आप्रवासी कामदार र तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूलाई अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता हुनेछ । यस अधिकार अन्तर्गत सूचना र विचार माग्ने, पाउने र दिने स्वतन्त्रता हुनेछ र उनीहरूले चाहेको सूचना वा जानकारी मौखिक, लिखित वा छापिएको वा कलाको अन्य कुनै माध्यमबाट प्राप्त गर्न सक्दछन् ।

३. यस धाराको अनुच्छेद २ मा प्रदत्त अधिकारहरु अभ्यास गर्दा विशेष कर्तव्य र जिम्मेवारीहरु तोकेको छ । त्यसकारण, यसमा कानुन बमोजिम केही निश्चित प्रतिबन्धहरु निम्न अवस्थामा लाग्न सक्ने छन्।
 - (क) अरुको अधिकार र ख्यातीको सम्मान गर्नका लागि,
 - (ख) सम्बन्धित राष्ट्रको सुरक्षा वा सार्वजनिक व्यवस्था वा स्वास्थ्य वा नैतिकताको संरक्षणका लागि,
 - (ग) युद्धको प्रचार प्रसार रोक्नका लागि,
 - (घ) भेदभाव, शत्रुता र हिंसालाई प्रोत्साहन हुने किसिमको राष्ट्रिय, जातीय वा धार्मिक द्वेषको वकालत रोक्न ।

धारा १४

कुनै पनि आप्रवासी कामदार वा निजको परिवारको सदस्यलाई स्वेच्छाचारी वा गैरकानुनी तवरले उनीहरुको गोपनियता, परिवार, घर, पत्राचार वा अन्य सञ्चारमाथि हस्तक्षेप गरिने छैन। प्रत्येक आप्रवासी कामदार तथा निजको परिवारका सदस्यलाई यस्तो हस्तक्षेप वा आक्रमण विरुद्ध कानुनद्वारा संरक्षण पाउने अधिकार हुनेछ।

धारा १५

कुनै पनि आप्रवासी कामदार वा निजको परिवारका सदस्यहरुलाई व्यक्तिगत वा सामूहिक रूपमा स्वामित्वमा रहेको सम्पत्ति स्वेच्छापूर्ण तरिकाबाट वन्चित गरिने छैन। रोजगारीको राष्ट्रमा प्रचलित कानुन बमोजिम आप्रवासी कामदार वा निजको परिवारको सदस्यको सम्पत्ति पूर्ण वा आंशिक रूपमा प्राप्त गरेमा निजलाई उचित र पर्याप्त क्षतिपूर्ति पाउने अधिकार हुने छ।

धारा १६

१. आप्रवासी कामदार र तिनीहरुको परिवारका सदस्यहरुलाई स्वन्त्रता र व्यक्तिगत सुरक्षाको अधिकार हुने छ।
२. आप्रवासी कामदार र तिनीहरुको परिवारका सदस्यहरुलाई सार्वजनिक अधिकारी, व्यक्ति, समूह वा संस्थाबाट हुने हिंसा, भौतिक नोक्सानी, धम्की वा त्रास विरुद्ध राज्यबाट प्रभावकारी संरक्षण प्राप्त गर्ने अधिकार हुने छ।
३. कानुन कार्यान्वयन गर्ने अधिकारीद्वारा आप्रवासी कामदार र तिनीहरुको परिवारका सदस्यको परिचयको प्रमाणिकरण गर्दा कानुन बमोजिमको प्रक्रिया अनुरूप गरिने छ।
४. आप्रवासी कामदार र तिनीहरुको परिवारका सदस्यहरुलाई व्यक्तिगत वा सामूहिक रूपमा स्वेच्छाचारी पक्राउ वा थुनामा राखिने छैन र कानुनद्वारा निर्धारित आधार र प्रक्रिया बमोजिम बाहेक तिनीहरुको स्वतन्त्रतामा कुनै हस्तक्षेप गरिने छैन।
५. आप्रवासी कामदार र तिनीहरुको परिवारका सदस्यहरु जो पक्राउ परेका छन् उनीहरुलाई पक्राउ गर्ने समयमानै सम्भव भएसम्म पक्राउ पर्नुको कारणको बारेमा उनीहरुले बुझ्ने भाषामा जानकारी दिइने छ र तिनीहरुलाई तत्काल उनीहरुले बुझ्ने भाषामा उनीहरुमाथि लगाइएको कसुरको बारेमा जानकारी दिइनेछ।
६. कुनै फौजदारी अभियोगमा पक्राउ परेका वा थुनामा राखिएका आप्रवासी कामदारहरु तथा तिनीहरुका परिवारका सदस्यहरुलाई यथाशिघ्र न्यायाधिेश वा कानुन बमोजिम न्यायिक अधिकार प्रयोग गर्ने अधिकारी समक्ष पेश गरिने छ र यथाशिघ्र निज विरुद्ध मुद्दा दायर गरिने वा थुना मुक्त गरिनेछ। पुर्पक्षका लागि थुनामा नै रहनु पर्ने कुरा सामान्य नियमकै रूपमा लिइने छैन तर सुनुवाइ वा न्यायिक प्रक्रियाको अन्य कुनै चरणमा वा फैसला कार्यान्वयनको चरणमा उपस्थित हुने कुराको प्रत्याभूति भएमा थुनाबाट मुक्त गर्न सकिने छ।
७. आप्रवासी कामदार वा निजको परिवारको सदस्यलाई पक्राउ गरिएमा वा कैद वा पुर्पक्षको क्रममा वा अन्य कुनै अवस्थामा थुनामा राखिएकोमा-

- (क) निजको अनुरोधमा निजको उत्पत्तिको राष्ट्र वा सो राष्ट्रको हितको प्रतिनिधित्व गर्ने कुटनीतिक प्रतिनिधि वा कुटनीतिक निकाय समक्ष निजलाई पक्राउ गर्नु पर्ने वा हिरासतमा लिनुपर्ने कारण सहितको जानकारी विना ढिलाई दिइने छ।
- (ख) उपरोक्त निकायहरूमा सञ्चार सम्पर्क गर्ने अधिकार सम्बन्धित व्यक्तिको हुनेछ । सम्बन्धित व्यक्तिले पठाएको सञ्चार सम्बन्धित निकायमा विना ढिलाई पठाइने छ र ती निकायहरूले पठाएका सञ्चार विना ढिलाई प्राप्त गर्ने अधिकार सम्बन्धित व्यक्तिलाई हुनेछ।
- (ग) सम्बन्धित व्यक्तिलाई यस अधिकार र सम्बन्धित देशहरू बीच यस विषयमा सम्झौता भए, सोबाट प्रदत्त अधिकारका सम्बन्धमा समेत सूचना विना ढिलाई दिइने छ। जसमा उक्त निकायका प्रतिनिधिहरूसँग पत्राचार गर्ने वा भेट्ने र कानुनी प्रतिनिधित्वका लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाउने जस्ता अधिकारहरू हुन सक्ने छन्।
८. पक्राउ वा थुनामा परी स्वतन्त्रताबाट बन्चीत आप्रवासी कामदार तथा तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूलाई उनीहरू थुना वा पक्राउको कानुनी अवस्था बारेमा अदालती कारवाहीमा लाने र गैरकानुनी देखिएमा मुक्तिको आदेश पाउने अधिकार हुनेछ। अदालती कारवाहीका क्रममा उपस्थित हुदा निजले भाषा नबुझ्ने भए आवश्यक परेमा निशुल्क अनुवादकर्ताको सहयोग उपलब्ध गराइने छ।
९. आप्रवासी कामदार र तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूलाई तिनीहरू गैरकानुनी पक्राउ वा थुनाबाट पिडित भएमा क्षतिपूर्ति प्राप्त गर्ने अधिकार हुनेछ।

धारा १७

१. स्वतन्त्रताबाट बन्चीत गराइएका आप्रवासी कामदार र तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूलाई मानवीय व्यवहार र व्यक्तिको अन्तरनिहित आत्मसम्मान र सांस्कृतिक पहिचान प्रति सम्मान गरिने छ।
२. अभियोग लागेका आप्रवासी कामदारहरू तथा तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूलाई अपवादात्मक परिस्थितिहरूमा बाहेक कसुर प्रमाणित भइसकेका व्यक्तिभन्दा अलग्गै राखी अभियोग नलागेका व्यक्ति सरह व्यवहार गरिने छ। आरोपित बालबालिकालाई वयस्क भन्दा छुट्टै राखिने छ र सकेसम्म चाँडो पुर्पक्षका लागि पेश गरिने छ।
३. कुनै पनि आप्रवासी कामदार र निजको परिवारका सदस्यहरू बाटोमा पर्ने राष्ट्र वा रोजगारीको राष्ट्रमा आप्रवास सम्बन्धी व्यवस्थाको उल्लंघन गरेबापत थुनिएमा निज वा निजको परिवारका सदस्यहरूलाई ब्यवहारिक भएसम्म कसुर प्रमाणित भएका वा पुर्पक्ष प्रक्रिया मुलतवीमा रही थुनामा रहेका व्यक्ति भन्दा अलग्गै राखिने छ।
४. अदालत फैसला बमोजिम कैदको सजाय भोग्ने आप्रवासी कामदार वा निजको परिवारका सदस्यलाई कैदमा राख्नुको महत्वपूर्ण उद्देश्य निजलाई सुधार गर्ने र सामाजिक पुनर्स्थापना गर्ने हुनेछ । आरोपित बालबालिकालाई वयस्क व्यक्ति भन्दा छुट्टै राखी निजको उमेर र कानुनी हैसियत बमोजिमको व्यवहार गरिने छ।
५. आप्रवासी कामदार र तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरू थुनामा परेको वा कैद सजाय भोग्ने अवधिभर त्यस देशका नागरिकले पाए सरह परिवारका सदस्यहरूसँग भेटघाट गर्न पाउने अधिकार उपभोग गर्न सक्ने छन्।
६. आप्रवासी कामदारलाई स्वतन्त्रताबाट बन्चित गरिएको अवस्थामा सम्बन्धित राष्ट्रको सक्षम अधिकारीले निजको परिवारका सदस्य खासगरी पति पत्नी वा बालबालिकाले वेहोर्नु पर्ने पिडा प्रति ध्यान दिनेछन्।
७. बाटोमा पर्ने वा रोजगारीको राष्ट्रमा सो देशको प्रचलित कानुन बमोजिम कुनै पनि प्रकारको थुनामा वा कैदमा रहेका आप्रवासी कामदार तथा तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूले सोही अवस्थामा रहेका सम्बन्धित राष्ट्रका नागरिकहरूले पाए सरह अधिकार उपभोग गर्न पाउने छन्।

८. यदि आप्रवासी कामदार र निजको परिवारको सदस्य आप्रवास सम्बन्धी कुनै व्यवस्था उल्लंघन गरे नगरेको प्रमाणिकरण गर्ने उद्देश्यका लागि थुनामा रहेको भएमा त्यसका लागि कुनै खर्च निजले गर्नुपर्ने छैन।

धारा १८

१. आप्रवासी कामदार र तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूलाई अदालत वा न्यायधिकरणको अगाडि सम्बन्धित राज्यको नागरिक सरह समानताको अधिकार हुनेछ। उनीहरू विरुद्धको कुनै फौजदारी अभियोगमा वा मुद्दामा उनीहरूको अधिकार र दायित्वहरू निर्धारण गर्दा कानूनद्वारा स्थापित सक्षम, स्वतन्त्र र निष्पक्ष न्यायाधिकरणद्वारा निष्पक्ष र सार्वजनिक सुनुवाईको अधिकार हुनेछ।
२. फौजदारी अभियोग लागेका आप्रवासी कामदार र तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूलाई कानून बमोजिम अन्यथा प्रमाणित नभएसम्म, निर्दोष भनी अनुमान गरिनेछ।
३. आप्रवासी कामदार र तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूका विरुद्ध कुनै फौजदारी अभियोग निर्धारण गर्दा उनीहरूलाई देहाय बमोजिम न्यूनतम प्रत्याभूतिको हक प्राप्त हुनेछ।
 - (क) उनीहरू विरुद्धको अभियोगको प्रकृति र कारण बारेमा उनीहरूले बुझ्न सक्ने भाषामा तुरुन्तै र विस्तृत रूपमा जानकारी पाउने,
 - (ख) आफ्नो प्रतिरक्षाको तयारीका लागि पर्याप्त समय र सुविधा पाउने र आफूले छानेको कानून व्यवसायीसँग सम्पर्क गर्न पाउने,
 - (ग) अनुचित ढिलाई विना मुद्दा सुनुवाई हुने,
 - (घ) आफ्नो उपस्थितिमा मुद्दा सुनुवाई हुने र आफै वा आफूले छानेको कानून व्यवसायीद्वारा प्रतिरक्षा गर्न कानुनी सहयोग लिन पाउने, कानुनी सहयोग गर्ने कोही नभएमा पनि सो को बारेमा जानकारी पाउने, न्यायको लागि आवश्यक भएमा कानून व्यवसायी नियुक्त गरिदिनु पर्ने र तिर्नका लागि पर्याप्त स्रोत नभएमा निशुल्क कानुनी सहयोग उपलब्ध गराउने।
 - (ङ) उनीहरूको तर्फको साक्षी उपस्थित गराई परिक्षण गराई पाउने र उनीहरूको विरुद्धको साक्षिको पनि परिक्षण गर्न पाउने।
 - (च) अदालतमा प्रयोग भएको भाषा उनीहरूले नबुझ्ने भएमा उनीहरूले बुझ्ने भाषामा निशुल्क व्याख्याकर्ताको सहयोग प्राप्त गर्ने।
 - (छ) आफै विरुद्ध बयान दिन वा अपराधमा सावित हुन बाध्य नगराउने।
४. बालबालिकाले गरेको अपराध भएमा सुनुवाईका कार्यविधिहरू उनीहरूको उमेर र समाजमा उनीहरूको पुनर्स्थापना प्रवर्द्धन गराउने कुरालाई ध्यान दिनु पर्दछ।
५. कसुर प्रमाणित भएका आप्रवासी कामदार र उनीहरूका परिवारका सदस्यहरूले सो कसुर र सजाय कानून बमोजिम उपल्लो न्यायिक अधिकारीबाट पुनरावलोकन गरी पाउने अधिकार रहने छ।
६. फौजदारी कसुरको अन्तिम निर्णय भएमा आप्रवासी कामदार वा निजको परिवारको सदस्यको हकमा पछि सो निर्णय उल्टेमा वा पछि थाहा हुन आएको नयाँ तथ्यबाट निजलाई अन्याय परेको प्रष्ट देखिन आई माफी पाएमा निजकै पूर्ण वा आंशिक कारणबाट सो नयाँ तथ्य समयमा प्रकट हुन नआएको भन्ने प्रमाणित भएमा बाहेक त्यसरी सजायबाट पीडित व्यक्तिलाई कानून बमोजिम क्षतिपूर्ति दिइने छ।
७. सम्बन्धित राष्ट्रको फौजदारी कानून र कार्यविधि अनुसार एक पटक अन्तिम रूपमा कसुरदार ठहरिएको वा सफाई पाएको आप्रवासी कामदार वा निजको परिवारका सदस्यहरूलाई पुन सही कसुरमा मुद्दा चलाईने र सजाय गरने छैन।

धारा १९

१. कुनै पनि आप्रवासी कामदार वा निजको परिवारका सदस्यलाई कुनै अपराधिक कार्य हुँदाको समयमा प्रचलित राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय कानून अन्तर्गत कसुर नमानिने कुनै कार्य गरे वा नगरेको कारणबाट कसुरदार ठहराइने छैन र कसुर हुँदाका बखत तोकिएको सजाय भन्दा बढी

सजाय गरिने छैन। यदि कसुर जन्य कार्य भैसके पछि, कानुनद्वारा कम सजाय गर्ने व्यवस्था भएमा सो को फाइदा निजलाई दिइने छ।

- कुनै आप्रवासी कामदार वा निजको परिवारका सदस्यलाई फौजदारी कसुरमा सजाय गर्दा निजको मानवीय पक्ष, खासगरी निजको बसोबास र काम गर्न पाउने अधिकारका संबन्धमा ध्यान दिनर पर्ने छ ।

धारा २०

- करारको दायित्व पूरा नगरेको आधारमा मात्र आप्रवासी कामदार वा निजको परिवारका सदस्यलाई कैदको सजाय गरिने छैन ।
- काम सम्बन्धी करारको दायित्व पूरा गर्नुपर्ने कुरा बसोबास वा काम गर्ने अनुमतिको पूर्व शर्त भएमा बाहेक कसैलाई काम सम्बन्धी करारीय दायित्व पूरा नगरेको भन्ने आधारमा मात्र बसोबास र काम गर्ने अनुमतिबाट वन्चित गरिने छैन ।

धारा २१

कानुन बमोजिम अधिकार प्राप्त सार्वजनिक अधिकारी बाहेक अरु कसैले राष्ट्रिय भू भाग वा कामको अनुमति प्राप्त ठाउँमा परिचयपत्र, प्रवेश गर्ने र बस्ने अनुमतिपत्र, बसोबास गर्ने वा काम गर्ने अनुमतिपत्र जफत, नष्ट गर्न वा सो को प्रयास गर्ने कार्य गैर कानुनी हुनेछ । यस्ता कागजहरु अधिकार प्राप्त निकायले जफत गर्दा समेत विस्तृत भरपाई नदिई गरिने छैन । आप्रवासी कामदार वा निजको परिवारको सदस्यको राहदानी वा सो सरहको कागजात कुनै पनि अवस्थामा नष्ट गरिने छैन।

धारा २२

- आप्रवासी कामदार र तिनीहरुका परिवारका सदस्यहरुलाई सामूहिक रुपमा निस्काशन गरिने छैन । प्रत्येक निस्काशनको विषयलाई छुट्टा छुट्टै रुपमा जाँच र निर्णय गरिने छ।
- आप्रवासी कामदार र तिनीहरुका परिवारका सदस्यहरुलाई सक्षम निकायको निर्णयबाट कानुन बमोजिम मात्र पक्ष राष्ट्रको भू-भागबाट निस्काशन गर्न सकिने छ ।
- यस्तो निर्णयको जानकारी उनीहरुले बुझ्ने भाषामा उनीहरुलाई दिइने छ । अन्यथा बाध्यात्मक व्यवस्था भएमा बाहेक, उनीहरुको अनुरोधमा यस्तो निर्णयको लिखित जानकारी दिइने छ, र राष्ट्रिय सुरक्षाको दृष्टिबाट दिन नमिल्ने अपवादात्मक अवस्थामा बाहेक सो निर्णयको कारण समेत सुचनामा उल्लेख गरिने छ । यी अधिकारको बारेमा सम्बन्धित व्यक्तिलाई निर्णय गर्नुभन्दा अगावै वा निर्णयकै समयमा जानकारी दिइनु पर्दछ ।
- न्यायिक अधिकारीले अन्तिम निर्णय गर्दा सुरक्षाका दृष्टिले अन्यथा गर्न आवश्यक भएमा बाहेक सम्बन्धित व्यक्तिलाई आफू निस्काशन नगर्नु पर्ने कारण पेश गर्न र निजको मुद्दाको निर्णय पुनरावलोकन सक्षम अधिकारीबाट गरियोस् भनी माग गर्ने अधिकार हुनेछ । सम्बन्धित व्यक्तिलाई सो पुनरावलोकनको निर्णय नहुँदासम्म निस्काशन गर्ने निर्णय कार्यान्वयन नगर्न माग गर्ने अधिकार हुनेछ ।
- यदि निस्काशन गर्ने निर्णय कार्यान्वयन भइसकेपछि, सो निर्णय उल्टेमा सम्बन्धित व्यक्तिलाई कानुन बमोजिम क्षतिपूर्ति माग गर्ने अधिकार हुनेछ, र सम्बन्धित देशमा निज पुनः प्रवेश गर्नबाट पुरानो निर्णयले रोक लगाउन सक्ने छैन ।
- निस्काशन भएको अवस्थामा सम्बन्धित व्यक्तिलाई प्रस्थान अधि वा पछि आफ्नो बाँकी ज्याला लिने तथा तिर्न बुझाउनु पर्ने दायित्व बुझाई हिसाब मिलान गर्ने मनासिव अवसर दिनुपर्ने छ ।
- निस्काशन गर्ने निर्णयको कार्यान्वयनलाई प्रतिकुल प्रभाव नपारी आप्रवासी कामदार र निजको परिवारको सदस्यले उत्पत्तिको राष्ट्र बाहेक अन्य राष्ट्रमा प्रवेशको माग गर्न सक्दछ ।
- निस्काशन भएको अवस्थामा आप्रवासी कामदार वा परिवारका सदस्यहरुको निस्काशन गर्दा लाग्ने खर्च उसले व्यहोर्नु पर्ने छैन । सम्बन्धित व्यक्तिले आफ्नो यात्रा खर्च तिर्न लगाउन सक्ने छ ।

९. रोजगारीको राष्ट्रबाट निस्काशन गर्ने निर्णयले आप्रवासी कामदार निजको परिवारका सदस्यहरूले पाउनुपर्ने बाँकी ज्याला वा सो राष्ट्रको कानून बमोजिम प्राप्त हुने अन्य अधिकारमा प्रतिकूल प्रभाव परेको मानिने छैन।

धारा २३

यस महासन्धिद्वारा मान्यता प्रदान गरिएका अधिकारहरू उल्लंघन गरिएका आप्रवासी कामदार तथा तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूले उत्पत्तिको राष्ट्र वा सो राष्ट्रको हित प्रतिनिधित्व गर्ने कुटनीतिक प्रतिनिधि वा कुटनैतिक निकायहरूबाट संरक्षण र सहयोगको याचना गर्न पाउने छन्। खासगरी निस्कासनको अवस्थामा सम्बन्धित व्यक्तिलाई निस्कासन गर्ने राष्ट्रको सम्बन्धित अधिकारीले ढिलाई नगरी निजलाई सो अधिकारको बारेमा सूचना दिने र त्यस्तो अधिकार प्रयोगमा सघाउ पुऱ्याउने कार्य गर्ने छ।

धारा २४

प्रत्येक आप्रवासी कामदार र तिनीहरूको परिवारका सदस्यहरूलाई सबै ठाउँमा कानूनको अगाडि व्यक्ति सरह मान्यता पाउने अधिकार रहने छ।

धारा २५

१. आप्रवासी कामदारहरूलाई पारिश्रमिक र देहायका कुरामा रोजगारीको राष्ट्रको नागरिकले गर्ने भन्दा असमान व्यवहार गरिने छैन।
 - (क) कामका अन्य शर्तहरू जस्तो : अतिरिक्त समय, काम गर्ने अवधि, साप्ताहिक विश्राम, तलब सहितको विदा, सुरक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारीको सम्बन्ध अन्त्य र देशको कानून तथा व्यवहार बमोजिम यस अन्तरगत पर्ने शर्तहरू।
 - (ख) रोजगारीका अन्य शर्तहरू जस्तै रोजगारीको लागि न्यूनतम उमेर, घरमा काम गराउन प्रतिबन्ध तथा राष्ट्रिय कानून र व्यवहार बमोजिम रोजगारीका अन्य शर्त सम्बन्धी विषयहरू।
२. यस धाराको अनुच्छेद १ मा उल्लेखित समान व्यवहारको सिद्धान्तलाई निजी क्षेत्रका रोजगारीको करारबाट अलग गर्नु कानून बमोजिम हुने छैन।
३. पक्ष राष्ट्रहरू आप्रवासी कामदारहरूको बसाई वा रोजगारीमा कुनै अनियमितताको कारणले मात्र यस सिद्धान्तबाट प्राप्त अधिकारबाट तीनीहरूलाई वन्धित नगर्न उपयुक्त व्यवस्थाहरू गर्ने छन्। खासगरी त्यस्ता अनियमितताका कारणले रोजगार दाताहरूलाई कुनै कानुनी कारारीय दायित्वबाट छुटकारा नदिने तथा दायित्व सीमित गरिने छैन।

धारा २६

१. पक्ष राष्ट्रहरूले आप्रवासी कामदार र तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूको निम्न बमोजिमका अधिकारहरू मान्यता दिन्छन्।
 - (क) सम्बन्धित संस्थाको नियमको अधिनमा रही आफ्नो सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक र अन्य हितको संरक्षण गर्न ट्रेड युनियन र कानून बमोजिम स्थापित अन्य संस्थाहरूको बैठक र क्रियाकलापमा भाग लिन।
 - (ख) सम्बन्धित संस्थाको नियमको अधिन रहेर मात्र ट्रेड युनियन र माथि उल्लेखित संस्थामा स्वतन्त्रतापूर्वक आवद्ध हुन।
 - (ग) ट्रेड युनियन र माथि उल्लेखित कुनै संस्थाको सहयोग र सहायता प्राप्त गर्न।
२. राष्ट्रिय सुरक्षा, सार्वजनिक व्यवस्था र अरुको हक र स्वतन्त्रताको संरक्षण गर्न प्रजातान्त्रिक समाजमा कानूनद्वारा तोकिएको अवस्थामा बाहेक उपरोक्त अधिकारको उपभोगमा कुनै रोक लगाइने छैन।

धारा २७

१. सामाजिक सुरक्षाका सम्बन्धमा सम्बन्धित राष्ट्रको कानून तथा द्विपक्षीय र बहुपक्षीय सन्धिमा तोकिएका शर्तहरू पालना गरेमा आप्रवासी कामदारहरू तथा तिनीहरूका परिवारका सदस्यलाई

रोजगारीको राष्ट्रमा सो राष्ट्रका नागरिकलाई गरे सरहको व्यवहार गरिएको छ । उत्पत्तिको राष्ट्र तथा रोजगारको राष्ट्रले यस नियमको कार्यान्वयनका लागि आधारहरु तयार गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्न सक्ने छन् ।

- जहाँ आप्रवासी कामदार र तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूलाई प्रचलित कानून बमोजिम सुविधा दिन नमिल्ने व्यवस्था छ, त्यस्ता राष्ट्रहरूले त्यस्ता व्यक्तिहरूलाई उल्लेखित सुविधाहरूका लागि उनीहरूले योगदान गरेको रकम समान अवस्थामा भएका सम्बन्धित राष्ट्रका नागरिकलाई प्रदान गरिने सरहको शोध भर्ना दिने सम्भावना तर्फ ध्यान दिने छन् ।

धारा २८

आप्रवासी कामदार र तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूलाई पनि सम्बन्धित राष्ट्रका नागरिकलाई गरिने समान व्यवहारका आधारमा उनीहरूको जीवन रक्षाको र स्वास्थ्यमा पर्ने अपूरणीय क्षति कम गर्नका लागि आवश्यक पर्ने स्वास्थ्य सुविधा पाउने अधिकार हुनेछ । उनीहरूको बसाई वा रोजगारीमा अनियमितता भएको आधारमा मात्र त्यस्तो स्वास्थ्य सुविधा अस्वीकार गर्न पाइने छैन ।

धारा २९

आप्रवासी कामदारका प्रत्येक बच्चाहरूलाई नाम, जन्म दर्ता र राष्ट्रियताको अधिकार हुनेछ ।

धारा ३०

आप्रवासी कामदारका प्रत्येक बच्चाहरूलाई सम्बन्धित देशका नागरिक सरह समानताका व्यवहारको आधारमा शिक्षामा पहुँचको आधारभूत अधिकार हुनेछ । रोजगारीको राष्ट्रमा सो बच्चाको अभिभावकको बसाई वा रोजगारी तथा सो बच्चाको बसाईको अनियमितताको आधारमा सार्वजनिक पूर्व स्कूल शिक्षण संस्था वा विद्यालयको पहुँचको अधिकारलाई अस्वीकार गरिने छैन ।

धारा ३१

- पक्षराष्ट्रहरू आप्रवासी कामदार र तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूको सांस्कृतिक पहिचानलाई सम्मान गर्ने कुरा सुनिश्चित गर्नेछन् र उनीहरूको आफ्नो उत्पत्तिको राष्ट्रसँग सांस्कृतिक सम्बन्ध कायम गर्न कुनै रोक लगाइने छैन ।
- यस सम्बन्धमा सहयोग तथा प्रोत्साहन गर्न पक्ष राष्ट्रहरूले उपयुक्त व्यवस्था गर्न सक्नेछन् ।

धारा ३२

आप्रवासी कामदार तथा तिनीहरूको परिवारको सदस्यहरूका रोजगारीको राष्ट्रमा बसोबासको अवधि समाप्त भएपछि उनीहरूको कमाई तथा बचत र सम्बन्धित देशको कानून बमोजिम व्यक्तिगत सम्पत्ति अन्यत्र सार्न पाउने अधिकार हुनेछ ।

धारा ३३

- आप्रवासी कामदार र तिनीहरूको परिवारका सदस्यहरूलाई देहायका विषयमा उत्पत्तिको राष्ट्र, रोजगारीको राष्ट्र र बाटोमा पर्ने राष्ट्रहरूबाट सूचना प्राप्त गर्ने अधिकार हुनेछ :
(क) यस महासन्धिद्वारा प्रदत्त अधिकारहरू
(ख) प्रवेशका, शर्तहरू, सम्बन्धित राष्ट्रको कानून बमोजिम उनीहरूको अधिकार र दायित्वहरू र सो राष्ट्रभित्र उनीहरूले पूरा गर्नुपर्ने प्रशासनिक वा अन्य औपचारिकता पूरा गर्न सहायक हुने कुराहरू ।
- उपरोक्त जानकारीहरूको प्रचार प्रसार गर्न वा रोजगारदाता, ट्रेडयुनियन वा अन्य उपयुक्त निकाय वा संस्थाहरूले ती सूचना प्रसार गर्ने कुराको सुनिश्चितताका लागि पक्ष राष्ट्रहरूले उपयुक्त लागेको सबै उपायहरू अवलंबन गर्ने छन् । आवश्यकता अनुसार अन्य सम्बन्धित राष्ट्रसँग मिलेर काम गर्ने छन् ।
- यस्ता पर्याप्त सूचनाहरू आप्रवासी कामदार र तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूले अनुरोध गरेमा सभव भएसम्म उनीहरूले बुझ्न सक्ने भाषामा निशुल्क दिइने छ ।

धारा ३४

महासन्धिको यस भागमा लेखिएको कुनै पनि कुराले आप्रवासी कामदार र तिनीहरूका परिवारका सदस्यलाई बाटोमा पर्ने राष्ट्र र रोजगारीको राष्ट्रको कानून बमोजिमका दायित्व वा ती राष्ट्रको बासिन्दाहरूको सांस्कृतिक पहिचानको सम्मान गर्नुपर्ने दायित्वबाट मुक्त गरेको मानिने छैन ।

धारा ३५

यस महासन्धिको यस भागमा लेखिएको कुनै पनि कुरालाई अभिलेखमा नरहेका वा अनियमित अवस्थामा रहेका आप्रवासी कामदारहरू तथा तिनीहरूको परिवारका सदस्यलाई नियमित गरेको वा अधिकार प्रदान गरेको भन्ने व्याख्या गरिने छैन । नत भाग ६ मा उल्लेख गरिएका अन्तर्राष्ट्रिय आप्रवासी सम्बन्धी उचित र समन्यायिक शर्तलाई यसले प्रतिकूल प्रभाव पारेको मानिने छ ।

भाग ४

अभिलेखमा रहेका वा नियमित आप्रवासी कामदारहरू र तिनीहरूको परिवारको सदस्यहरूका अन्य अधिकारहरू

धारा ३६

रोजगारीको राष्ट्रको अभिलेखमा रहेका वा नियमित रूपमा रहेका आप्रवासी कामदारहरू तथा तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूले यस महासन्धिको भाग ३ का अतिरिक्त यस भागमा उल्लेखित अधिकारहरू समेत उपभोग गर्न पाउने छन् ।

धारा ३७

प्रस्थान भन्दा अघि वा कम्तीमा रोजगारीको राष्ट्रमा प्रवेश गर्दा आप्रवासी कामदार र तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूलाई उत्पत्तिको राष्ट्र वा रोजगारीको राष्ट्रबाट उनीहरूको प्रवेशको सम्बन्धमा लागु हुने सबै शर्तहरू खासगरी उनीहरूको बसाई र उनीहरू संलग्न हुने पारिश्रामिक पाउने गतिविधिहरू साथै रोजगारीको राष्ट्रमा पूरा गर्नुपर्ने औपचारिकता बारेमा सुसूचित हुन पाउने अधिकार हुनेछ र यस्ता शर्तहरूमा संशोधन गर्नु परेमा निजहरूले पेश गर्ने निकायको बारेमा जानकारी लिन पाउने अधिकार हुनेछ ।

धारा ३८

१. आप्रवासी कामदारहरूले बस्न तथा काम गर्न अनुमति पाइसकेपछि रोजगारीको राष्ट्रले आप्रवासी कामदार र तिनीहरूको परिवारका सदस्यहरू आस्थायी रूपमा अनुपस्थित हुँदा समेत फरक नपर्ने गरी व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ । यसो गर्दा रोजगारीको राष्ट्रले आप्रवासी कामदार र तिनीहरूको परिवारका सदस्यहरूको खास आवश्यकता र दायित्वहरू, खासगरी उनीहरूको उत्पत्तिको राष्ट्र अनुसार ध्यान दिने छन् ।
२. आप्रवासी कामदार र तिनीहरूको परिवारका सदस्यहरूलाई अस्थायी रूपमा अनुपस्थित हुन दिँदाका शर्तका सम्बन्धमा पूर्ण रूपमा जानकारी पाउने अधिकार हुनेछ ।

धारा ३९

१. आप्रवासी कामदार र तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूलाई रोजगारीको राज्य क्षेत्रमा घुमफिर गर्न र आफ्नो बासस्थान रोज्न पाउने स्वतन्त्रता हुनेछ ।
२. अनुच्छेद १ मा उल्लेखित अधिकारमा कानून बमोजिम राष्ट्रिय सुरक्षा, सार्वजनिक व्यवस्था, स्वास्थ्य वा नैतिकता र अरुको हक र स्वतन्त्रता संरक्षण गर्नका लागि बाहेक कुनै प्रतिबन्ध लगाइने छैन र ती अधिकारहरू यस महासन्धिको मान्यता दिएका अन्य अधिकारसँग मिल्दाजुल्दा हुने छन् ।

धारा ४०

१. आप्रवासी कामदारहरू र तिनीहरूको परिवारका सदस्यहरूलाई आफ्नो सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक तथा अन्य हितको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्नका लागि रोजगारीको राष्ट्रमा संघ संस्था वा ट्रेड युनियन खोल्ने स्वतन्त्रता हुनेछ ।

२. कानून बमोजिम तोकिएको र प्रजातान्त्रिक समाजमा राष्ट्रिय सुरक्षा, सार्वजनिक व्यवस्था वा अरुको हक र स्वतन्त्रता संरक्षणका लागि आवश्यक परेको अवस्थामा बाहेक यस अधिकारको उपभोग वा कुनै प्रतिबन्ध लगाइने छैन ।

धारा ४१

१. आप्रवासी कामदारहरू तथा तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूलाई उत्पत्तिको राष्ट्रको सार्वजनिक विषयमा सहभागी हुने र सो देशको कानून बमोजिम निर्वाचित हुने र भोट हाल्ने अधिकार हुनेछ ।
२. सम्बन्धित राष्ट्रले सो देशको कानून बमोजिम र उपयुक्त तरिकाले यस अधिकारको उपभोगमा सहयोग पुऱ्याउने छ ।

धारा ४२

१. पक्ष राष्ट्रहरूले उत्पत्तिको राष्ट्र र रोजगारीको राष्ट्र दुवैमा आप्रवासी कामदारहरू तथा तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूका विशेष आवश्यकताहरू, चाहनाहरू र दायित्वहरूका सम्बन्धमा विचार गर्नका लागि कार्यविधि र संस्थाहरू स्थापना गर्न ध्यान दिनेछन् र ती संस्थाहरूमा आप्रवासी कामदार वा निजको परिवारको सदस्यका स्वतन्त्र प्रतिनिधि छनौट सम्बन्धमा उपयुक्त व्यवस्था गर्ने छन् ।
२. स्थानीय समुदायको जीवन र प्रशासन सम्बन्धी निर्णयहरूमा आप्रवासी कामदार र निजको परिवारको सदस्यको परामर्श र सहभागितालाई रोजगारीको राष्ट्रले राष्ट्रिय कानून अनुसार सहज गराउने छ ।
३. आफ्नो सार्वभौमसत्ताको प्रयोग गरी रोजगारीको राष्ट्रले आप्रवासी कामदारहरूलाई राजनीतिक अधिकार प्रदान गरेमा उनीहरूले त्यस्तो अधिकार प्रयोग गर्न सक्ने छन् ।

धारा ४३

आप्रवासी कामदारहरूले देहायका सम्बन्धमा रोजगारीको राष्ट्रका नागरिक सरह व्यवहारको समानता उपभोग गर्ने छन्।

- (क) सम्बन्धित सेवा तथा संस्थाको प्रवेशका शर्त तथा अन्य नियमहरूको अधिनमा रही शिक्षा तथा सेवा प्रदान गर्ने संस्थाहरूमा पहुँच,
 - (ख) व्यवसायिक मार्गदर्शन र सेवा सम्बन्धी कुरामा पहुँच,
 - (ग) व्यवसायिक तालिम तथा पुनर्तालिम सुविधा र संस्थामा पहुँच,
 - (घ) सामाजिक आवास योजना लगायत आवासमा पहुँच र वहालका सम्बन्धमा हुने शोषण विरुद्ध संरक्षण,
 - (ङ) सामाजिक र स्वास्थ्य सेवामा पहुँच, तर यस्तो सेवा प्राप्त गर्दा सो सम्बन्धमा अत्यावश्यक शर्तहरू पूरा गरेको हुनुपर्ने ।
 - (च) आप्रवासीका हैसियत परिवर्तन नहुने खालका सहकारी र स्वव्यवस्थापनमा रहेका प्रतिष्ठानको नियम कानूनको अधिनमा रही ती संस्थाहरूमा पहुँच ।
 - (छ) सांस्कृतिक जीवनमा सहभागिताको पहुँच
२. आप्रवासी कामदारहरूले अनुच्छेद (१) मा उल्लेखित अधिकारको उपभोग गर्न सक्षम बनाउन, पक्षराष्ट्रहरूले उनीहरूले रोजगारीको राष्ट्रद्वारा अनुमति प्राप्त बसाईका शर्तहरू पूरा गर्नासाथ प्रभावकारी समानताको सुनिश्चितता अवस्थाको प्रबर्द्धन गर्ने छन् ।
 ३. रोजगारीको राष्ट्रले आप्रवासी कामदारहरूको रोजगारदातालाई उनीहरूका लागि आवास, सामाजिक वा सांस्कृतिक सुविधाहरू पुऱ्याउन रोक लगाउने छैन । यस महासन्धिको धारा ७० को अधिनमा रही रोजगारीको राष्ट्रले सो राष्ट्रमा यस सम्बन्धमा लागु हुने शर्तको अधिनमा रही यस्ता सुविधाहरू स्थापना गर्ने छ ।

धारा ४४

१. परिवार समाजको प्राकृतिक र मौलिक समूह इकाई हो र समाज र राज्यले यसको संरक्षण गर्नुपर्छ भन्ने कुरालाई मान्यता दिदै पक्ष राष्ट्रहरू आप्रवासी कामदारको पारिवारिक एकताको संरक्षणको सुनिश्चितताका लागि उपयुक्त उपायहरू अबलम्बन गर्ने छन् ।
२. आप्रवासी कामदारको पति/पत्नी वा प्रचलित कानून बमोजिम निजहरूसँग कानून बमोजिम बिबाह भए सरह नाता भएको व्यक्ति र बालक आश्रित तथा अविवाहित सन्तानको पुनर्कीकरणमा सघाउ पुऱ्याउन पक्ष राष्ट्रलाई उचित लागेका उपायहरू उनीहरूको क्षेत्रभित्र अपनाउने छन् ।
३. रोजगारीको राष्ट्रले मानवीय आधारमा आप्रवासी कामदारहरूका परिवारका अन्य सदस्यहरूलाई समेत यस धाराको अनुच्छेद २ बमोजिम समान व्यवहार गर्ने सम्बन्धमा सकारात्मक सोच राख्ने छन्।

धारा ४५

१. आप्रवासी कामदारका परिवारका सदस्यहरूले रोजगारीको राष्ट्रमा निम्न विषयमा त्यहाँका नागरिक सरह समानत व्यवहार प्राप्त गर्ने छन् :
 - (क) शिक्षा तथा सेवा प्रदान गर्ने संस्थाहरूको प्रवेश तथा अन्य नियमहरूको अधिनमा रही त्यस्ता संस्था तथा सेवामा पहुँच
 - (ख) सहभागिताका शर्तहरू पूरा गरेमा व्यवसायिक मार्गदर्शन र तालिम दिने संस्था र सेवामा पहुँच ।
 - (ग) सम्बन्धित योजनाको सहभागिताको शर्त पूरा गरेमा सामाजिक तथा स्वास्थ्य सेवामा पहुँच,
 - (घ) सांस्कृतिक जीवनमा सहभागिताको पहुँच ।
२. रोजगारीको राष्ट्रले उपयुक्त भएमा उत्पत्तिको राष्ट्रसँगको सहकार्यमा आप्रवासी कामदारका बालबालिकालाई स्थानीय विद्यालय पढाउने एकीकरण गर्न सहज बनाउन खासगरी उनीहरूलाई स्थानीय भाषा पढाउने नीति निर्माण गर्ने छन्।
३. रोजगारीको राष्ट्रले आवश्यकता परे उत्पत्तिको राष्ट्रसँगको सहकार्यमा आप्रवासी कामदारका बच्चाहरूलाई मातृभाषामा दिने विशेष योजना बनाउन सक्नेछन्।

धारा ४६

सम्बन्धित राष्ट्रहरूको प्रचलित कानून, अन्तर्राष्ट्रिय सम्झौता तथा भन्सार सम्बन्धी विभिन्न संघहरूमा सहभागिता बापत बहन गर्नुपर्ने दायित्वहरूको अधिनमा रही आप्रवासी कामदार र निजका परिवारका सदस्यहरूले निम्न अवस्थाहरूमा उनीहरूको घरायसी सरसामान तथा रोजगारीको राष्ट्रमा प्रवेश गरिसकेपछि उनीहरूले गर्नुपर्ने कामसँग सम्बन्धित सामान र औजारको आयात निर्यात महसुल र कर छुटको सुविधा प्राप्त गर्ने छन्।

- (क) उत्पत्तिको राष्ट्र वा बसोबासको राष्ट्रबाट प्रस्थान गर्दा
- (ख) सुरुमा रोजगारीको राष्ट्रमा प्रवेश गर्दा
- (ग) रोजगारीको राष्ट्रबाट अन्तिममा प्रस्थान गर्दा
- (घ) उत्पत्तिको राष्ट्र वा बसोबासको राष्ट्रमा अन्तिममा फर्कदा ।

धारा ४७

१. आप्रवासी कामदारहरूले रोजगारीको राष्ट्रबाट उत्पत्तिको राष्ट्र वा अन्य कुनै राष्ट्रमा उनीहरूको आय वा बचत खासगरी परिवारका सदस्यहरूका लागि आवश्यक रकम पठाउन पाउने अधिकार हुनेछ । यसरी रकम पठाउँदा सम्बन्धित राष्ट्रको कानूनद्वारा तोकिएको कार्यविधि एवं सो सँग लागु हुने अन्तर्राष्ट्रिय सम्झौताहरूसँग मेल खाने गरी पठाइने छ ।
२. सम्बन्धित राष्ट्रले त्यसरी रकम पठाउनलाई सहज गराउन उपयुक्त उपाय अबलम्बन गर्ने छन्।

धारा ४८

१. आप्रवासी कामदारहरू तथा परिवारका सदस्यहरूले रोजगारीको राष्ट्रमा गरेको आम्दानी दोहोरो कर सम्बन्धी सम्झौता प्रतिकूल नहुने गरी देहाय बमोजिम हुनेछ।
 - (क) समान अवस्थामा रहेका सोही राष्ट्रका नागरिकबाट लिइने भन्दा बढी कर महसुल वा अन्य कुनै पनि शुल्क तिर्नु नपर्ने,
 - (ख) समान स्थितिका सोही राष्ट्रका नागरिकहरूलाई कुनै प्रकारको कर छुट वा उन्मुक्ति र कर अनुदान दिइएको भए सो समेत र परिवारका आश्रित सदस्यलाई दिइने अनुदान समेतमा कर छुट वा कम हुने,
२. आप्रवासी कामदार र तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूले गरेको आय तथा बचतमा दोहोरो कर नलगाउने व्यवस्था गर्न पक्ष राष्ट्रहरूले उपयुक्त उपायहरू चाल्न प्रयास गर्ने छन् ।

धारा ४९

१. रोजगारीको राष्ट्रमा कानूनद्वारा बसोबास र रोजगारीका लागि छुट्टाछुट्टै अनुमति लिनुपर्ने व्यवस्था भएमा सो राष्ट्रले अनुमति दिंदा कम्तिमा पारिश्रामिक पाउने काममा संलग्न हुने अवधि बराबरको अवधिका लागि अनुमति दिने छ ।
२. रोजगारीको राष्ट्रमा स्वतन्त्र रूपले पारिश्रामिक पाउने काम खोज्न पाउने आप्रवासी कामदारहरूलाई काम गर्ने अनुमित वा त्यस्तै अरु अनुमितको अवधि भन्दा अगाडि नै त्यस्तो पारिश्रामिक पाउने काम समाप्त भएको आधारमा मात्र अनियमित कामदारको रूपमा मानिने छैन र बसोबासको अनुमति गुम्ने छैन।
३. यस धाराको अनुच्छेद २ मा उल्लेखित आप्रवासी कामदारहरूलाई पारिश्रामिक पाउने बैकल्पिक काम खोज्नको लागि पर्याप्त समयावधि प्रदान गर्न कम्तिमा पनि बेरोजगार भए बापत पाउने सुविधा बाँकी अवधिभन्दा अगाडि नै बसोबासको अनुमती खारेज गरिने छैन ।

धारा ५०

१. आप्रवासी कामदारको मृत्यु वा सम्बन्ध विच्छेद भएमा रोजगारीको राष्ट्रले त्यस्ता आप्रवासी कामदारहरूका परिवारका सदस्यहरूलाई पुनर्मिलनका आधारमा सोही राष्ट्रमा बस्ने अनुमति दिने तर्फ सकारात्मक विचार राख्ने छन् र त्यस्तो अनुमित दिंदा उनीहरू सो राष्ट्रमा विगतमा बसोबास गरेको अवधिलाई ध्यानमा राख्नेछन् ।
२. त्यसरी अनुमति नदिइएको परिवारको सदस्यहरूलाई प्रस्थान अघि रोजगारीको राष्ट्रमा उनीहरूको हिसाब किताब मिलाउनका लागि मनासिव समय दिनेछन् ।
३. यस धाराको अनुच्छेद १ र २ को व्यवस्थालाई रोजगारीको राष्ट्रको कानून वा सो राष्ट्रमा लागु हुने दुई पक्षीय र बहुपक्षीय सन्धिहरूले परिवारका सदस्यहरूलाई बस्ने र काम गर्ने अधिकार प्रदान गरिएको भएमा सो अधिकारमा प्रभाव पारेको भनी व्याख्या गरिने छैन ।

धारा ५१

आप्रवासी कामदारहरूको बसोबासको अनुमति स्पष्ट रूपमा विशेष प्रकारको पारिश्रामिक पाउने काममा मात्र आधारित भएकोमा बाहेक रोजगारीको राष्ट्रमा पारिश्रामिकमा गर्ने काम स्वतन्त्र रूपमा छान्न नपाउने आप्रवासी कामदारहरूलाई काम गर्न अनुमति समाप्त हुनु भन्दा पहिले पारिश्रामिक पाउने काम समाप्त भएको एक मात्र आधारमा अनियमित अवस्थामा रहेको मानिने छैन नत उनीहरूले आफ्नो बसोबासको अनुमति गुमाउने छन् । यस्ता आप्रवासी कामदारहरूलाई काम गर्ने अनुमितिका शर्त र सिमाहरूको अधिनमा रही बाँकी अवधिका लागि बैकल्पिक रोजगारी खोज्ने, सार्वजनिक कामको योजनामा सहभागी हुने र पुर्नतालिम पाउने अधिकार हुनेछ ।

धारा ५२

१. निम्न बमोजिमका शर्त र बन्देजको अधिनमा रही आप्रवासी कामदारहरूले रोजगारीको राष्ट्रमा स्वन्त्र तवरले पारिश्रामिक पाउने काम खोज्ने अधिकार रहने छ।
२. रोजगारीको राष्ट्रले आप्रवासी कामदारका सम्बन्धमा निम्न बमोजिम गर्न सक्ने छ :

- (क) रोजगारीको राष्ट्रको राष्ट्रिय हितका लागि आवश्यक भएमा र कानूनद्वारा व्यवस्था भएमा केही सीमित प्रकारको रोजगारी, कार्य, सेवा वा क्रियाकलापको पहुँचबाट रोक लगाउने ।
- (ख) कानून बमोजिम आफ्नो भू-भाग भन्दा बाहिर प्राप्त गरेको व्यवसायिक योग्यताको मान्यता सम्बन्धमा पारिश्रमिक पाउने कार्यको स्वतन्त्र छनौटमा रोक लगाउन सक्नेछ तर सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रहरूले त्यस्तो योग्यतालाई मान्यता दिनका लागि प्रयत्न गर्नेछन् ।
३. रोजगारीको राष्ट्रले कामको अनुमतिमा समयको सीमा तोकिएका आप्रवासी कामदारहरूको सम्बन्धमा निम्न बमोजिम गर्न सक्ने छ :
- (क) राष्ट्रिय कानूनमा तोकिएको समयावधिसम्म सो राज्यमा कानुनी रूपमा बसेको हुनु पर्ने भन्ने शर्तको अधिनमा रही दुई वर्षमा नबढाई आप्रवासी कामदारले पारिश्रमिक पाउने काम स्वन्त्र रूपले छान्न पाउने अधिकार दिन ।
- (ख) राष्ट्रिय कानून र द्विपक्षीय सम्झौता बमोजिम आफ्ना नागरिक वा सो प्रयोजनका लागि आफ्ना नागरिक सरह नै समेटिएका व्यक्तिहरूलाई प्राथमिकता दिने नीति अनुरूप आप्रवासी कामदारहरूलाई पारिश्रमिक पाउने क्रियाकलापमा आउने पहुँच सीमित गर्ने। यस्ता सिमाहरू पारिश्रमिक पाउने कामका लागि सो राष्ट्रको भूभागमा ५ वर्ष भन्दा नबढने गरी कानुनी रूपले बसेको आप्रवासी कामदारहरूको हकमा त्यस्तो कुनै सिमा लागु हुने छैन ।
४. रोजगारीका लागि प्रवेश दिइएको आप्रवासी कामदारहरूलाई रोजगारीको राष्ट्रले निजहरूकै तर्फबाट काममा संलग्न हुन अनुमति दिन सक्ने शर्तहरू तोकनेछ । यस्ता कामदारहरू कानून बमोजिम रोजगारीको राष्ट्रमा पहिले देखि नै रहेको अवधिलाई गणना गरिने छ ।

धारा ५३

१. बसोबास वा प्रवेशका लागि समय सिमा नतोकिएका वा स्वतः नविकरण हुनेगरी अनुमति पाएका आप्रवासी कामदारका परिवारका सदस्यहरूले यस महासन्धिको धारा ५२ बमोजिम आप्रवासी कामदारलाई लागु हुने समान शर्तमा स्वतन्त्र रूपले आफ्नो पारिश्रमिक पाउने काम खोज्ने अनुमित दिइनेछ ।
२. स्वतन्त्र रूपमा तलव पाउने काम रोज्न नपाउने आप्रवासी कामदारहरूका परिवारका सदस्यहरूको सम्बन्धमा पक्ष राष्ट्रहरूले तत्काल प्रचलित द्विपक्षीय र बहुपक्षीय सम्झौताको अधिनमा रही कुनै पारिश्रमिक पाउने कामको लागि अनुमति प्राप्त गर्ने कार्यमा रोजगारीको राष्ट्रमा रहेका अन्य कामदारहरूले भन्दा प्राथमिकता दिनेतर्फ सकारात्मक सोचाई राख्ने छन् ।

धारा ५४

१. आप्रवासी कामदारहरू बसोबास र काम गर्ने अनुमति पाएको शर्त र यस महासन्धिको धारा २५ र २७ द्वारा प्रदत्त अधिकारमा प्रतिकूल प्रभाव नपर्ने गरी उनीहरूले रोजगारीको राष्ट्रमा निम्न विषयमा सो राष्ट्रका नागरिक सरह समान व्यवहार पाउने छन्।
- (क) बर्खास्ती विरुद्धको अधिकार
- (ख) बेरोजगार भत्ता
- (ग) बेरोजगार विरुद्ध सञ्चालन गरिएको सार्वजनिक योजनासम्म पहुँच
- (घ) धारा ५२ को अधिनमा रही तलव पाउने काम गुमाएमा वा सकिएमा रोजगारीको वैकल्पिक व्यवस्थासम्मको पहुँच।
२. यदि रोजगारदाताले आप्रवासी कामदारसँग भएका कामको सम्झौता वा शर्तहरू उल्लंघन गरेको दावी आप्रवासी कामदारले गरेमा यस महासन्धिको धारा १८ को अनुच्छेद १ मा उल्लेखित शर्त अनुसार निजले रोजगारीको राष्ट्रको सक्षम निकाय समक्ष उजुरी पेश गर्ने अधिकार हुनेछ।

धारा ५५

पारिश्रामिक पाउने काम गर्न अनुमित पाएका आप्रवासी कामदारहरूले त्यस्तो अनुमतिमा रहेको शर्तहरूको अधिनमा रही सो कामका सम्बन्धमा रोजगारीको राष्ट्रका नागरिकहरू सरह समान व्यवहार पाउने अधिकार हुनेछ।

धारा ५६

१. यस महासन्धिको यस भागमा उल्लेखित आप्रवासी कामदारहरू तथा तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूलाई रोजगारीको राष्ट्रको राष्ट्रिय कानूनमा किटानी रूपमा तोकिएको कारणमा बाहेक यस महासन्धिकै भाग ३ मा तोकिएको संरक्षणहरूको अधिनमा नरही सो राष्ट्रबाट निस्कासन गरिने छैन।
२. आप्रवासी कामदार वा निजको परिवारका सदस्यहरूलाई बसोबासको र काम गर्ने अनुमतिबाट सृजित अधिकारबाट वन्चित गर्नका लागि निस्कासनको कारवाही गरिने छैन।
३. कुनै आप्रवासी कामदार वा निजको परिवारको सदस्यलाई निस्कासनको कारवाही गर्ने नगर्ने भन्ने निर्णय गर्दा निज रोजगारीको राष्ट्रमा पहिलेनै बसेको अवधि र मानवीय धारणालाई पनि ध्यान दिइने छ।

भाग ५

खास प्रकारका आप्रवासी कामदारहरू र तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूलाई लागुहुने व्यवस्थाहरू

धारा ५७

यस महासन्धिको यस भागमा उल्लेखित अभिलेखमा रहेका वा नियमित स्थितिका खास प्रकारका आप्रवासी कामदारहरू र तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूले यस महासन्धिको भाग ३ मा उल्लेखित अधिकारहरू र तल अन्यथा लेखिएकोमा बाहेक भाग ४ मा उल्लेखित अधिकारहरू उपभोग गर्न पाउने छन्।

धारा ५८

१. यस महासन्धिको धारा २ को अनुच्छेद २(क) ले परिभाषित गरेका सिमाक्षेत्रका कामदारहरूले भाग ४ मा उल्लेखित अधिकारहरू उपभोग गर्न पाउने छन्। यस्ता अधिकारहरू रोजगारीको राष्ट्रमा भएको उनीहरूको उपस्थितिको कारणबाट उपलब्ध गराइन्छ र यसलाई प्रदान गर्दा सो राज्यमा उनीहरूको नियमित बसोबास छुट्टै भन्ने कुरालाई समेत ध्यानमा राखिने छ।
२. रोजगारीको राष्ट्रहरूले सिमा क्षेत्रका कामदारहरूलाई निश्चित अवधि पछि स्वतन्त्र रूपले पारिश्रमिक पाउने काम रोज्न दिने कुरामा सकारात्मक किसिमले विचार गर्ने छन्। यस्तो अधिकार प्रदान गरिँदा उनीहरूको सिमा क्षेत्रको कामदारको हैसियतमा असर पर्ने छैन।

धारा ५९

१. महासन्धिको धारा २ को अनुच्छेद २ (ख) मा परिभाषा गरिएका मौसमि कामदारहरू जसलाई सो राष्ट्रमा उनीहरूको मौसमी कामदारको हैसियत प्रदान गरिएको हुन्छ उनीहरूले रोजगारीको राष्ट्रमा उपस्थित भएको कारणबाट भाग ४ मा उल्लेखित अधिकारहरू उपभोग गर्न पाउने छन् र सो राष्ट्रमा वर्षको केही अवधि मात्र उपस्थित रहेको कुरालाई ध्यान दिइने छ।
२. रोजगारीको राष्ट्रले आफ्नो क्षेत्रमा लामो समयसम्म काम गरेका मौसमी कामदारहरूलाई यस धाराको अनुच्छेद १ को अधिनमा रही अन्य पारिश्रमिक पाउने कार्य गर्न अनुमित दिने सम्भावना तर्फ विचार गर्ने छ र द्विपक्षीय र बहुपक्षीय सम्झौताको अधिनमा रही तिनीहरूलाई अन्य कामदारहरूलाई भन्दा पहिलो प्राथमिकता दिने सम्भावना तर्फ विचार गर्ने छ।

धारा ६०

यस महासन्धिको धारा २ को अनुच्छेद २ को उपअनुच्छेद (ड) द्वारा परिभाषित यात्राको सूचीका कामदारहरूले रोजगारीको राष्ट्रको क्षेत्रमा भएको उपस्थिति र कार्यको आधारमा यस महासन्धिको भाग ४ मा व्यवस्था भएका अधिकारहरू उपभोग गर्न पाउने छन्।

धारा ६१

१. यस महासन्धिको धारा २ को अनुच्छेद २ (च) द्वारा परिभाषित आयोजना आवद्ध कामदारहरु र तिनीहरुका परिवारका सदस्यहरुले धारा ४३ को अनुच्छेद १ (ख) र (ग), (घ) भएको सामाजिक आवास योजना सँग सम्बन्धित व्यवस्था, धारा ४५ को अनुच्छेद (ख) र धारा ५२ देखि ५५ धाराले गरेका व्यवस्था बाहेक भाग ४ मा उल्लेखित अन्य अधिकारहरु प्रयोग गर्न सक्ने छन् ।
२. आयोजना आवद्ध कामदारले निजको रोजगारदाताले रोजगारी करारको शर्त उल्लंघन गरेको भन्ने दावी गरेमा सो रोजगारदाता विरुद्ध सो राज्यको सक्षम निकायमा यस महासन्धिको धारा १८ को १ को अधिनमा रही उजुरी पेश गर्ने अधिकार हुनेछ ।
३. पक्ष राष्ट्रहरुले आयोजना आवद्ध कामदारहरु सम्बन्धित आयोजनामा संलग्न हुँदासम्म द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय सम्झौताको अधिनमा रही उनीहरुलाई उत्पतिको राष्ट्र वा बसोबासको राष्ट्रमा हुने सामाजिक सुरक्षा प्रणालीद्वारा पर्याप्त रूपमा सुरक्षित गराउन भरमग्दुर प्रयास गर्नेछन् । पक्ष राष्ट्रहरुले यस सम्बन्धमा दोहोरो भुक्तानी हटाउने वा अधिकारको इन्कारी हटाउने उद्देश्यले उपयुक्त कदम चाल्ने छन् ।
४. महासन्धिको धारा ४७ र सम्बन्धित द्विपक्षीय र बहुपक्षीय सम्झौताको व्यवस्थामा प्रतिकूल प्रभाव नहुने गरी, पक्ष राष्ट्रले आयोजना आवद्ध कामदारहरुको कमाइ निजहरुको बसोबास भएको राष्ट्र वा उत्पतिको राष्ट्रमै भुक्तानी दिने अनुमति दिनेछन् ।

धारा ६२

१. यस महासन्धिको धारा २, अनुच्छेद २ (छ) मा परिभाषित विशेष रोजगारीका कामदारहरु धारा ४३ को अनुच्छेद १ (ख), (ग) र (घ) मा रहेको सामाजिक आवास योजनासँग सम्बन्धित, धारा ५२ र धारा ५३ मा उल्लेखित बाहेक भाग ४ मा उल्लेखित अन्य अधिकारहरु उपभोग गर्ने अधिकार हुनेछ ।
२. विशेष रोजगारीका कामदारहरुका परिवारका सदस्यहरुलाई धारा ५३ का व्यवस्था बाहेक आप्रवासी कामदारका परिवारका सदस्यहरुलाई यस महासन्धिको भाग ४ मा प्रदत्त अधिकारहरु उपभोग गर्ने अधिकार हुनेछ ।

धारा ६३

१. यस महासन्धिको धारा २ (ज) मा परिभाषित स्वरोजगार कामदारलाई रोजगारीको करार गरेका कामदारहरुलाई मात्र लागु हुने अधिकार बाहेकका भाग ४ मा उल्लेखित अन्य अधिकार उपभोग गर्ने अधिकार हुनेछ ।
२. यस महासन्धिको धारा ५२ र ७९ को व्यवस्थालाई प्रतिकूल प्रभाव नपर्ने गरी स्वरोजगार कामदारहरुको आर्थिक क्रियाकलाप समाप्त हुने गरी उनीहरु र उनीहरुको परिवारका सदस्यहरुलाई रोजगारीको राष्ट्रमा बसोबासको अनुमति स्पष्ट रूपले उनीहरु प्रवेश पाएको पारिश्रमिक पाउने काममा मात्र निर्भर हुनेमा बाहेक सो राष्ट्रमा बस्ने र पारिश्रमिक पाउने कार्यमा संलग्न हुने अनुमित फिर्ता लिइने छैन ।

भाग ६

कामदारहरु र तिनीहरुको परिवारका सदस्यहरुको अन्तर्राष्ट्रिय आप्रवास सम्बन्धमा उपयुक्त, समान्यायिक, मानवीय र कानुनी अवस्थाको प्रवर्द्धन,

धारा ६४

१. यस महासन्धिको धारा ७९ को प्रतिकूल प्रभाव नहुने गरी सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रहरुले कामदार र उनीहरुका सदस्यहरुको अन्तर्राष्ट्रिय आप्रवासन सम्बन्धमा उपयुक्त, समान्यायिक, मानवीय र कानुनी अवस्थाको प्रवर्द्धनका लागि आवश्यकता अनुसार सम्पर्क तथा सहयोग गर्ने छन् ।

२. यस सम्बन्धमा श्रमिकको आवश्यकता तथा स्रोतलाई मात्र नभै आप्रवासी कामदार र निजका परिवारका सदस्य समेतको सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक तथा अन्य आवश्यकता समेत एवं सम्बन्धित समुदायमा त्यस्तो आप्रवासनबाट पर्ने परिणाम समेतलाई ध्यानमा राखिने छ ।

धारा ६५

कामदारहरुको र तिनीहरुको परिवारका सदस्यहरुको अन्तर्राष्ट्रिय आप्रवासनको सम्बन्धमा उठ्ने प्रश्नहरुको समाधान गर्न पक्ष राष्ट्रहरुले उपयुक्त सेवाको व्यवस्था गर्ने छन् । तिनीहरुका कार्यहरु देहाय बमोजिम हुनेछन् :

- (क) आप्रवासन सम्बन्धी नीति निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने,
 - (ख) त्यस्तो आप्रवासन सम्बन्धमा अन्य पक्ष राष्ट्रहरुको सक्षम निकायहरूसँग सूचना आदान प्रदान, परामर्श तथा सहयोग गर्ने,
 - (ग) आप्रवासन र रोजगारसँग सम्बन्धित नीति, कानून र नियमहरु आप्रवासन र सो सम्बन्धमा अन्य राष्ट्रसँग भएका सम्झौताहरु जस्ता विषयहरुमा खासगरी रोजगारदाता, कामदार र तिनीहरुको संस्थाहरुलाई उपयुक्त जानकारी उपलब्ध गराउने ।
 - (घ) आप्रवासी कामदार र तिनीहरुको परिवारका सदस्यहरुलाई चाहिने अनुमति र औपचारिकता र प्रस्थान, यात्रा, आगमन, बसाई, पारिश्रमिक आउने काममा जाने आउने कुरा सम्बन्धी व्यवस्था, कामका शर्तहरु र रोजगारीको राष्ट्रको जीवनशैली, भन्सार महसुल, मुद्रा कर, सान्दर्भिक कानून र नियम सम्बन्धी सूचना तथा सहयोग सम्बन्धी व्यवस्था मिलाउने ।
२. पक्ष राष्ट्रहरुले आप्रवासी कामदार र तिनीहरुको परिवारका सदस्यहरुको सामाजिक सांस्कृतिक तथा अन्य आवश्यकता पूरा गर्न आवश्यक पर्ने पर्याप्त कुटनीतिक प्रतिनिधि र अन्य सेवाहरु पूरा गर्न आवश्यकता अनुसार सहयोग गर्नेछन् ।

धारा ६६

१. यस धाराको अनुच्छेद २ को अधिनमा रही कामदारहरुलाई अर्को राष्ट्रको रोजगारीमा भर्ना गर्दा तिनीहरुको काम गर्ने अधिकारको प्रयोगमा निम्न बमोजिम बन्देज हुनेछ :
 - (क) त्यस्तो रोजगारी गर्न पठाउने राष्ट्रको सार्वजनिक सेवा वा निकायमा
 - (ख) सम्बन्धित राष्ट्रसँग भएको सम्झौता बमोजिम रोजगारीको राष्ट्रको सार्वजनिक सेवा तथा निकायमा
 - (ग) द्विपक्षीय तथा बहुपक्षीय सम्झौताबाट स्थापित निकायमा
२. सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रको कानून र व्यवहार बमोजिम स्थापित सार्वजनिक निकायद्वारा दिइने अनुमति, स्वीकृति र सुपरिवेक्षणको अधिनमा रही संस्थाहरु, सम्भावित रोजगारदाताहरु वा उनीहरुको तर्फबाट काम गरिरहेका व्यक्तिहरुलाई पनि उक्त कार्य गर्न अनुमति दिन सकिने छ ।

धारा ६७

१. सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रहरुले आप्रवासी कामदार र तिनीहरुको परिवारका सदस्यहरुले उत्पत्तिको राष्ट्रमा फर्कने निर्णय गरेमा वा उनीहरुको बसोबास र रोजगारको अनुमतिको समय समाप्त भएमा वा रोजगारीको राष्ट्रमा तिनीहरु अनियमित भएमा उनीहरुलाई सहज र व्यवस्थित रूपमा फिर्ता गर्नका लागि उपयुक्त उपाय अबलम्बन गर्न सहयोग गर्नेछन् ।
२. नियमित अवस्थामा रहेका सम्बन्धित आप्रवासी कामदार र तिनीहरुको परिवारका सदस्यहरुका सम्बन्धमा उनीहरुलाई उत्पत्तिको राष्ट्रमा पुनर्स्थापना र दिगो सामाजिक एवं सांस्कृतिक एकीकरणलाई सहज बनाउनका लागि प्रयुक्त आर्थिक अवस्थाको प्रबर्द्धन गर्न सम्बन्धित पक्षराष्ट्रहरुले उनीहरुले गरेको सहमति बमोजिम आवश्यक सहयोग गर्ने छन् ।

धारा ६८

१. बाटोमा पर्ने राष्ट्र लगायत पक्ष राष्ट्रहरूले गैर कानुनी वा पर्दापछाडि गरिने गतिविधि र आप्रवासी कामदारलाई अनियमित काममा लगाउने कार्य रोक्नका लागि आपसमा सहकार्य गर्ने छन् । यसका लागि प्रत्येक सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रहरूले आफ्नो क्षेत्राधिकार भित्र निम्न बमोजिमको उपाय अबलम्बन गर्नु पर्ने छ ।
 - (क) विदेशमा प्रवेश र अध्यागमन सम्बन्धी भ्रुठा सूचना प्रवाह विरुद्ध उपयुक्त कदमहरू चाल्ने
 - (ख) आप्रवासी कामदार र तिनीहरूको परिवारका सदस्यहरूको गैरकानुनी वा गोप्य गतिविधि पत्ता लगाउने एवं निर्मूल पार्ने र त्यस्तो गतिविधि सञ्चालन गर्ने गराउने वा सहयोग गर्ने व्यक्ति, समूह वा निकायलाई प्रभावकारी सजाय गराउने सम्बन्धी कदमहरू चाल्ने
 - (ग) अनियमित अवस्थामा रहेका आप्रवासी कामदारहरू तथा तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूलाई त्रास वा धम्की दिने व्यक्ति संस्था वा निकाय विरुद्ध प्रभावकारी सजाय गराउने कदमहरू ।
२. रोजगारीको राष्ट्रले आप्रवासी कामदारलाई आफ्नो भूभाग भित्र अनियमित अवस्थामा रोजगारी दिने कार्यलाई निर्मूल पार्न प्रभावकारी र पर्याप्त उपायहरू अबलम्बन गर्ने छन् र आवश्यक परे त्यस्ता कामदारका रोजगारदातालाई समेत सजाय गर्न सक्ने छन् । उपरोक्त उपायहरूले रोजगारीबाट उत्पन्न हुने आप्रवासी कामदार साथै उनीहरूका रोजगारदाताको अधिकारलाई बाधा पुऱ्याउने छैन ।

धारा ६९

१. आफ्नो क्षेत्रभित्र अनियमित अवस्थामा रहेका आप्रवासी कामदार र तिनीहरूको परिवारका सदस्यहरूको सो अवस्था नलम्ब्याउने कुरा सुनिश्चित गर्न उपयुक्त उपायहरू अबलम्बन गर्ने छन् ।
२. सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रहरूले प्रचलित राष्ट्रिय कानून र द्विपक्षीय वा बहुपक्षीय सम्झौताहरू बमोजिम त्यस्ता व्यक्तिहरूलाई नियमित अवस्थामा ल्याउने सम्भावनाका सम्बन्धमा विचार गर्दा उनीहरूको प्रवेश गर्दाको अवस्थामा रोजगारीको राष्ट्रमा उनीहरूको बसाई र अन्य सम्बद्ध कुराहरू खासगरी उनीहरूको पारिवारिक अवस्थालाई ध्यान दिइने छ ।

धारा ७०

पक्ष राष्ट्रहरूले नियमित अवस्थामा रहेका आप्रवासी कामदारहरू तथा तिनीहरूको परिवारका सदस्यहरूको काम तथा जीविकाको अवस्था आफ्ना नागरिक भन्दा कम सुविधा नहुने गरी शारीरिक तन्दुरुस्ती, सुरक्षा, स्वास्थ्य र मानवीय मूल्यका सिद्धान्तको मापदण्ड अनुरूप हुने छन् ।

धारा ७१

१. पक्ष राष्ट्रहरूले आवश्यक परेको समयमा आप्रवासी कामदारहरू वा निजको परिवारका सदस्यहरूको मृत शरीर उत्पत्तिको राष्ट्रमा फिर्ता लैजाने व्यवस्था मिलाउने छन् ।
२. आप्रवासी कामदार वा निजको परिवारका सदस्यहरूको मृत्युको क्षतिपूर्तिका सम्बन्धमा सो विषयको छिटो निरूपणका लागि पक्ष राष्ट्रहरूले सम्बन्धित व्यक्तिलाई आवश्यकता अनुसार सहयोग गर्ने छन् । यसो गर्दा यस महासन्धिमा व्यवस्था भए बमोजिम र दुईपक्षीय र बहुपक्षीय सम्झौता अनुसार प्रचलित राष्ट्रिय कानूनको आधारमा गरिने छ ।

भाग ७

महासन्धिको कार्यान्वयन

धारा ७२

१. यस महासन्धिको कार्यान्वयनको पुनरावलोकन गर्नका लागि सबै आप्रवासी कामदार र तिनीहरूको परिवारका सदस्यहरूको अधिकार संरक्षण समिति (यसपछि 'समिति' भनिएको) नामको एक समिति स्थापना गरिने छ ।

सो समितिमा यस महासन्धि लागु हुँदाका बखत १० जना र लागु भइसकेपछि ४१ वटा राष्ट्रहरूले अनुमोदन गरिसकेपछि १४ जना उच्च नैतिकता भएका निष्पक्ष एवं महासन्धिको क्षेत्रमा दक्षता हासिल गरेका विशेषज्ञहरू रहने छन् ।

२. पक्ष राष्ट्रहरूद्वारा मनोनित गरिएका व्यक्तिहरूको सूचीबाट समितिका सदस्यहरूको निर्वाचन पक्ष राष्ट्रहरूको गोप्य मतदानबाट हुनेछ । यस्तो निर्वाचन गर्दा रोजगारीको राष्ट्र र उत्पत्तिको राष्ट्र बीच समन्यायिक भौगोलिक वितरण र प्रमुख कानून प्रणालीको प्रतिनिधित्व समेतलाई ध्यान पुऱ्याइने छ । प्रत्येक पक्षराष्ट्रले आफ्ना नागरिकहरू मध्येबाट एकजना व्यक्ति मनोनित गर्न सक्नेछ । सदस्यहरू निर्वाचित हुनेछन् र व्यक्तिगत हैसियतमा काम गर्ने छन् ।
३. यो महासन्धि लागु भएको मितिबाट ६ महिना भन्दा ढिलो नहुने गरी प्रारम्भिक निर्वाचन गरिने छ र पछिका निर्वाचनहरू प्रत्येक २/२ वर्षमा हुनेछ । प्रत्येक निर्वाचन हुनु भन्दा ४ महिना अघि नै संयुक्त राष्ट्र संघको महासचिवले पक्ष राष्ट्रहरूलाई २ महिना भित्रै आ-आफ्नो मनोनयन पत्र पठाउन पत्र पठाउनेछन् । यसरी मनोनयन भएका व्यक्तिहरूको नामावली उनीहरूलाई मनोनयन गर्ने राष्ट्र समेत खोली वर्णानुक्रम अनुसार महासचिवले तयार गर्ने छन् र सो नामावलीलाई निर्वाचनको मिति भन्दा कम्तीमा एक महिना अघि मनोनित व्यक्तिहरूको व्यक्तिगत विवरणसहित पक्ष राष्ट्रहरूलाई पठाइने छ ।
४. समितिका सदस्यहरूको निर्वाचन महासचिवद्वारा बोलाइएको पक्ष राष्ट्रहरूको संयुक्त राष्ट्र संघ प्रधान कार्यालयमा हुने बैठकमा गरिने छ । सो बैठकमा पक्ष राष्ट्रहरूको दुई तिहाइले गणपुरक संख्या पुगेको बैठकबाट सबैभन्दा बढी भोट पाउने र उपस्थित भई मतदान गर्ने पक्ष राष्ट्रको पूर्ण बहुमत हासिल गर्ने मनोनित व्यक्तिहरू समितिमा निर्वाचित हुनेछन् ।
५. समितिका सदस्यहरूको पदावधि ४ वर्षको हुनेछ । तर पहिलो निर्वाचनमा निर्वाचित ५ जना सदस्यहरूको पदावधि २ वर्षमा समाप्त हुनेछ । पहिलो निर्वाचन भएको तत्कालपछि पक्ष राष्ट्रहरूको बैठकको अध्यक्षबाट गोला प्रथाद्वारा ती ५ जना सदस्यहरूको नाम छानिने छ । महासन्धिको ४१ औं पक्ष राष्ट्र भएपछि समितिका अन्य ४ जना सदस्यहरूको निर्वाचन यसै धाराको अनुच्छेद २, ३ र ४ बमोजिम हुनेछ । सो मध्य निर्वाचित २ थप सदस्यहरूको पदावधि २ वर्षमा समाप्त हुनेछ र यी सदस्यहरूको नाम अध्यक्षबाट पक्ष राष्ट्रहरूको बैठकमा गोलाप्रथाद्वारा छनौट गरिनेछ ।
६. यदि समितिको कुनै सदस्यको मृत्यु भएमा वा निजले राजिनामा दिएमा वा अन्य कुनै कारणबाट निजले समितिको कर्तव्य पूरा गर्न नसक्ने भनी घोषणा गरेमा सो विशेषज्ञलाई मनोनयन गर्ने सदस्य राष्ट्रले बाँकी अवधिका लागि आफ्ना नागरिकहरू मध्येबाट अर्को विशेषज्ञ नियुक्ति गर्नेछ । नयाँ नियुक्ति समितिबाट अनुमोदित हुनुपर्ने छ ।
७. समितिको कार्य प्रभावकारी रूपमा सम्पन्न गर्नका लागि संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासचिवले आवश्यक कर्मचारी तथा सुविधा उपलब्ध गराउने छन् ।
८. समितिका सदस्यहरूको महासभाले तोकेको शर्त बमोजिम संयुक्त राष्ट्र संघीय स्रोतबाट पारिश्रमिक प्राप्त गर्ने छन् ।
९. समितिका सदस्यहरूले महासन्धिको दफाहरूमा तोकिएका संयुक्त राष्ट्र संघको विशेषाधिकार तथा उन्मुक्तिहरू संयुक्त राष्ट्र संघको काममा खटिएका विशेषज्ञ सरहरूको सुविधा विशेषाधिकार र उन्मुक्ति पाउने छन् ।

धारा ७३

१. पक्ष राष्ट्रहरूले यस महासन्धिको प्रावधानहरू कार्यान्वयन गर्ने क्रममा उठाएका विधायिकी, न्यायिक तथा प्रशासनिक अन्य उपायहरू सम्बन्धित प्रतिवेदन समितिमा छलफलका लागि संयुक्त राष्ट्र संघीय महासचिव समक्ष पेश गर्नेछन् ।
(क) सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रहरूको हकमा महासन्धि लागु भएको १ वर्ष भित्र
(ख) त्यसपछि प्रत्येक ५ वर्षमा र समितिले अनुरोध गरेका बखत

२. यस धारा अन्तर्गतको प्रतिवेदनमा महासन्धि कार्यान्वयनमा प्रभाव पार्ने तत्वहरु र कठिनाईहरु भएमा सो र सम्बन्धित पक्ष राष्ट्र संलग्न भएको आप्रवासी प्रवाहको प्रवृत्ति बारेको जानकारी समेत उल्लेख गरिने छ ।
३. प्रतिवेदनमा समावेश गर्नुपर्ने अन्य विषयसूचीका सम्बन्ध समितिले थप निर्देशनहरु निर्धारण गर्ने छ ।
४. पक्ष राष्ट्रहरुले आ-आफ्ना प्रतिवेदनहरु आफ्नो देशका सर्वसाधारणले सहज रूपमा उपलब्ध हुने गरी व्यवस्था गर्ने छन् ।

धारा ७४

१. समितिले प्रत्येक पक्ष राष्ट्रहरुद्वारा पेश गरिएका प्रतिवेदनहरु जाँच गर्ने र आवश्यक ठानेमा प्रतिक्रिया उल्लेख गरी सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रलाई पठाउने छ । यस धारा अन्तर्गत समितिले दिएको कुनै प्रतिक्रियामा आफ्नो भनाई पक्ष राष्ट्रले समिति समक्ष पेश गर्न सक्ने छ । प्रतिवेदन अध्ययन गर्दा समितिले राष्ट्रहरूसँग थप जानकारीहरु माग गरी अनुरोध गर्न सक्ने छ ।
२. संयुक्त राष्ट्र संघीय महासचिवले समितिको प्रत्येक नियमित शत्रु शुरु हुनु भन्दा पहिले उचित समय भित्रै पक्ष राष्ट्रहरुले पठाएका प्रतिवेदनहरु र सो सम्बन्धमा अन्य जानकारीहरु अन्तर्राष्ट्रिय श्रम कार्यालयको क्षेत्र भित्र पर्ने विषयमा सो कार्यालयको दक्षताबाट समितीलाई सहयोग पुर्याउनका लागि अन्तर्राष्ट्रिय श्रम कार्यालयको महानिर्देशक समक्ष पठाउने छ । त्यस कार्यालयले दिएको प्रतिक्रिया एवं सामग्रीहरुलाई समितिले आफ्नो छलफलको क्रममा विचार गर्ने छ ।
३. संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासचिवले समितिसँग परामर्श गरी यस्ता प्रतिवेदन वा सम्बन्धित अंशका प्रतिहरु उनीहरुको कार्य क्षेत्र भित्र पर्ने विषयको सम्बन्धमा अन्य विशिष्टकृत संस्था र अन्तर सरकारी संघ संस्थाहरुलाई पठाउने छन् ।
४. समितिले विशिष्टकृत निकाय र संयुक्त राष्ट्रसंघका अंग लगायत अन्तरसरकारी संस्था र अन्य सम्बन्धित निकायहरुलाई यस महासन्धि भित्र पर्ने र उनीहरुको कार्य क्षेत्रभित्रको विषयहरुका सम्बन्धमा समितिको विचार विमर्शका लागि लिखित रूपमा जानकारी पेश गर्न लगाउन सक्ने छ ।
५. समितिको बैठकमा परामर्शदाताको हैसियतमा सहभागिताका लागि प्रतिनिधि नियुक्ति गर्न अन्तर्राष्ट्रिय श्रम कार्यालयलाई समितिले आमन्त्रण पठाउन सक्ने छ ।
६. समितिले अन्य विशिष्टकृत निकाय र संयुक्त राष्ट्र संघीय अंग तथा अन्य अन्तर सरकारी संस्थाका प्रतिनिधिहरुलाई तिनीहरूसँग सम्बन्धित विषयमा छलफल हुने बैठकमा उपस्थित भै विचार राखी दिन आमन्त्रण गर्न सक्ने छ ।
७. समितिले संयुक्त राष्ट्रसंघीय महासभामा यस महासन्धिको कार्यान्वयनका सम्बन्धमा वार्षिक प्रतिवेदन पेश गर्ने छ । जसमा पक्ष राष्ट्रहरुले पठाएका धारणा र प्रतिवेदनहरुको अध्ययनको आधारमा बनाएको आफ्नो धारणा र सिफारिस रहेको हुनेछ ।
८. संयुक्त राष्ट्र संघीय महासचिवले समितिको वार्षिक प्रतिवेदन यस महासन्धिका पक्ष राष्ट्रहरु, आर्थिक र सामाजिक परिषद्, संयुक्त राष्ट्र संघीय मानवअधिकार आयोग, अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठनको महानिर्देशक र अन्य सम्बद्ध संस्थाहरुमा पठाउने छन् ।

धारा ७५

१. समितिले आफ्नो कार्यविधि आफैले तय गर्ने छ ।
२. समितिले आफ्ना अधिकृतहरु २ वर्षका लागि नियुक्त गर्ने छ ।
३. समिति साधारणतया वर्षको एक पटक बैठक बस्ने छ ।
४. समिति बैठक साधारणतया संयुक्त राष्ट्र संघको प्रधान कार्यालयमा हुनेछ ।

धारा ७६

१. यस महासन्धिको सृजित दायित्वहरुको कुनै पक्ष राष्ट्रले पालना गरेको छैन भन्ने दावीका सम्बन्धमा जानकारी प्राप्त गर्न र विचार विमर्श गर्न समिति सक्षम हुनेछ भनी कुनै पनि बेला यस महासन्धिको पक्ष राष्ट्रहरुले यो धारा अन्तर्गत घोषणा गर्न सक्ने छन् । यस धारा अन्तर्गत समितिको सक्षमता स्वीकार गरेका पक्षराष्ट्रहरुले पठाएको भएमा मात्र त्यस्ता जानकारी प्राप्त र विचार गर्न सक्ने छ । यदि पक्षराष्ट्रले यस्तो घोषणा नगरेकोमा यस्ता जानकारीहरु समितिले प्राप्त गर्ने छैन । यस धारा अन्तर्गत पठाएका जानकारीहरु देहाय बमोजिम कार्यविधि अनुसार हेरिनेछ ।
- (क) यदि यस महासन्धिको एक पक्ष राष्ट्रलाई अर्को पक्ष राष्ट्रले यस महासन्धि अन्तर्गतको दायित्वहरु पालना गरिरहेको छैन भन्ने लागेमा सो राष्ट्रले सो विषय सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रको ध्यानाकर्षणका लागि लिखित रुपमा दिने छ । यस विषयको जानकारी पक्ष राष्ट्रले समिति समक्ष समेत दिन सक्ने छ । त्यस्तो जानकारी प्राप्त भएको तीन महिनाभित्रै जानकारी प्राप्त गर्ने राष्ट्रले जानकारी दिने राष्ट्रलाई स्पष्टिकरण वा त्यस्तै प्रकारको आन्तरिक कार्यविधिहरु, उपचारको व्यवस्था गर्न बाँकी व्यवस्था समेतको सम्भव र सम्बन्ध भएसम्मका लिखित जानकारीहरु दिई स्पष्ट पार्ने छ ।
- (ख) प्रारम्भिक जानकारी प्राप्त गरेको छ महिनासम्म समेत सम्बन्धित पक्षराष्ट्रहरुका बिच उठाएको विषयको निरुपन नभएमा वा आपसि सहमति नभएमा ति मध्य कुनै एक राष्ट्रले सो कुरा समिति समक्ष पेश गर्ने छ र अर्को राष्ट्रलाई समेत जानकारी गराउने छ ।
- (ग) समितिले आफूसमक्ष पठाएको यस्तो विषय अन्तर्राष्ट्रिय कानूनका सर्वमान्य सिद्धान्त अनुरूप राज्य तहमा प्राप्त हुने सबै प्रकारका उपचारहरु माग गरिएको वा त्यस्तो उपचार समाप्त भएकोमा मात्र विचार गर्ने छ । तर यदि उपचारको प्रयोग अस्वभाविक रुपमा ढिलो हुने समितिले देखेमा यो नियम लागु हुने छैन ।
- (घ) यस अनुच्छेदको उपअनुच्छेद (ग) को व्यवस्थाको अधिनमा रही समितिले पक्ष राष्ट्रहरुलाई यस महासन्धिको दायित्व प्रतिको सम्मानबाट विवादको मैत्रीपूर्ण समाधानका लागि सद्भावपूर्ण सेवा उपलब्ध गराउने छ ।
- (ङ) यस धारा अन्तर्गतको जानकारीका बारेमा जाँचबुझ गर्दा समितिले गोप्य बैठकमा गर्ने छ ।
- (च) समितिले यस अनुच्छेदको उपअनुच्छेद (ख) अनुसार पक्ष राष्ट्रहरु समक्ष पठाएको कुनै कुरामा सो उपअनुच्छेद (ख) मा उल्लेखित सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रहरुलाई सान्दर्भिक जानकारी दिन आह्वान गर्ने छ ।
- (छ) यस अनुच्छेदको उपअनुच्छेद (ख) मा उल्लेखित सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रहरुलाई समितिले विचार गरिरहेको विषयमा प्रतिनिधित्व गर्ने, र लिखित र मौखिक रुपमा जानकारी पेशगर्ने दिने अधिकार हुने छ ।
- (ज) यस अनुच्छेदको उपअनुच्छेद (ख) बमोजिम सूचना प्राप्त गरेको मितिले १२ महिना भित्र समितिले देहाय बमोजिम प्रतिवेदन पेश गर्ने छ ।
२. यस अनुच्छेदको उप अनुच्छेद (ख) को अवस्थाभित्र कुनै समाधान पुग्न सकिएमा आफ्नो प्रतिवेदन समितिले तथ्यहरु र समाधानको संक्षिप्त व्यहोरामा मात्र सीमित गर्ने छ ।
३. यदि उपअनुच्छेद (घ) बमोजिम समाधान हुन नसकेको अवस्थामा समितिले आफ्नो प्रतिवेदनमा पक्षराष्ट्रहरुको बीचको विवाद सम्बन्धी तथ्यहरु समावेश गर्नेछ । पक्ष राष्ट्रहरुले लिखित वा मौखिक रुपमा पेश गरेको जानकारीहरु र विवरणहरु समेत संलग्न गरिने छ । समितिले सम्बन्धित पक्षराष्ट्रहरुलाई मात्र उनीहरु बीचको विवादसँग सम्बन्धित दृष्टिकोण जानकारी गराउन सक्नेछ । सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रहरुलाई प्रत्येक विषयमा प्रतिवेदन पठाइने छ ।
४. यस धाराको व्यवस्था यस महासन्धिका दशवटा पक्ष राष्ट्रहरुले अनुच्छेद (१) अन्तर्गतको घोषणा गरेपछि लागु हुनेछ । त्यस्ता घोषणा संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिव समक्ष पठाइने छ र निजले अन्य पक्षराष्ट्रहरुलाई पठाउने छन् । यस्तो घोषणा महासचिवलाई जानकारी दिई कुनै पनि समयमा फिर्ता लिन सकिने छ । यस धारा अन्तर्गत पहिले नै सूचित गरिसकेको विषयलाई

त्यस्तो घोषणाले कुनै प्रतिकूल प्रभाव पार्ने छैन र सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रले पुनः यो घोषणा नगरेसम्म फिर्ता लिएको सूचना प्राप्त भएपछि कुनै पनि पक्ष राष्ट्रद्वारा यस धारा अनुसार दिइएको सूचना प्राप्त गरिने छैन ।

धारा ७७

१. यस महासन्धिको कुनै एक पक्षराष्ट्रले यस महासन्धिद्वारा प्रदत्त व्यक्तिगत अधिकारहरु उल्लंघन गरेको भनी सो राष्ट्रका व्यक्तिहरु वा उनीहरुको तर्फबाट लिन र लिइएको दावी उजुरी हेर्न सक्ने अधिकार समितिलाई छ, भनी कुनै पनि बखत यस धारा अन्तर्गत घोषणा गर्न सक्ने छन् । यस्तो घोषणा नगर्ने सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रहरुसँग समितिले कुनै पनि जानकारी प्राप्त गर्ने छैन ।
२. समितिले पठाउने व्यक्तिको नाम नभएका वा अधिकारको दुरुपयोग हुने गरी पठाएका वा महासन्धिको प्रावधानसँग अमिल्दो गरी पठाएका जानकारीहरुलाई मन्यता दिने छैन ।
३. निम्न लिखित कुरामा निश्चितता हुँदासम्म समितिले कुनै पनि व्यक्तिगत जानकारीहरु ध्यान दिने छैन।
 - (क) उही विषयमा अन्तर्राष्ट्रिय अनुसन्धान, मेलमिलापका अन्य प्रक्रिया अन्तर्गत जाँच भइरहेको वा भइसकेको नभएमा
 - (ख) व्यक्तिले राज्यतहमा प्राप्त सबै उपचारहरुको प्रयोग गरेको तर समितिलाई सो उपचारको व्यवस्था अनावश्यक रूपमा लामो हुने भई वा सो व्यक्तिलाई प्रभावकारी उपचार हुने सम्भावना कम रहेछ भने यो नियम लागु नहुने ।
४. यस धाराको अनुच्छेद २ को व्यवस्थाको अधिनमा रही यस धाराद्वारा समितिले प्राप्त गरेका जानकारी अनुच्छेद १ अन्तर्गत घोषणा गर्ने महासन्धिको प्रावधानहरु उल्लंघन गरेको आरोप लागेका पक्ष राष्ट्रहरु समक्ष पठाउने छ । ६ महिना भित्र प्राप्त गर्ने राष्ट्रले समिति समक्ष लिखित रूपमा सो विषय र उपचार सम्बन्धमा स्पष्टिकरण वा स्पष्ट भनाइ भएमा सो को जानकारी समेत समितिलाई गराउनु पर्ने छ ।
५. यस धारा अन्तर्गत व्यक्ति एवं सम्बन्धित राष्ट्रबाट प्राप्त सबै जानकारीहरुलाई समितिले विचार विमर्श गर्ने छ ।
६. यस धारा अन्तर्गतका जानकारीको जाँचबुझ गर्दा समितिले बन्द बैठकहरु आयोजना गर्ने छ ।
७. समितिको आफ्नो दृष्टिकोण सम्बन्धित व्यक्ति तथा राष्ट्र समक्ष पठाउने छ ।
८. यस महासन्धिका दश वटा पक्ष राष्ट्रहरुले यस धाराको अनुच्छेद १ अन्तर्गतको घोषणा पछि यो धाराको व्यवस्था लागु हुनेछ । यस्तो घोषणा पक्षराष्ट्रहरुले संयुक्त राष्ट्र संघीय महासचिव समक्ष पेश गर्ने छन् र निजले अरु सदस्य राष्ट्रहरुमा प्रेषित गर्ने छन् । महासचिवलाई सूचना दिएर कुनै पनि बखत त्यस्तो घोषणा फिर्ता लिन सकिने छ । तर घोषणाको फिर्ता गरेबाट यस धारा अन्तर्गत पहिले नै पठाई सकिएका उजुरीका सम्बन्धमा भइरहेका कारवाहीलाई कुनै प्रतिकूल प्रभाव पार्ने छैन । सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रहरुले पुनः नयाँ घोषणा गरेमा बाहेक घोषणा फिर्ताको सूचना प्राप्त गरिसकेपछि कुनै व्यक्ति वा निजको तर्फबाट पठाएको जानकारी प्राप्त गरिने छैन ।

धारा ७८

यस महासन्धिको धारा ७६ को प्रयोग गर्दा महासन्धिले समेटेको विषयसँग सम्बन्धित उजुरी वा विवादको समाधानका विषयमा संयुक्त राष्ट्र संघ र यसका विशिष्टिकृत निकायद्वारा पारित महासन्धि वा अन्य दस्तावेजमा उल्लेखित कार्यविधिका प्रतिकूल नहुने गरी प्रयोग गरिनेछ र विवाद समाधानका लागि पक्ष राष्ट्रहरु बीच भएका अन्तर्राष्ट्रिय सम्झौता अनुरूप कार्यविधिको सहयोग लिन रोक लगाएको मानिने छैन ।

भाग ८

साधारण प्रावधानहरु (व्यवस्थाहरु)

धारा ७९

आप्रवासी कामदार र तिनीहरूका परिवारहरूको प्रवेश सम्बन्धी मापदण्ड स्थापित गर्ने प्रत्येक पक्ष राष्ट्रको अधिकारमा यो महासन्धिले कुनै असर पार्ने छैन । आप्रवासी कामदारहरू र तिनीहरूको परिवारका सदस्यहरूको कानुनी स्थिती र व्यवहारसँग सम्बन्धित अनय विषयमा पक्षराष्ट्रहरूले यो महासन्धिमा व्यवस्था भएका सिमाहरूको अधिनमा निर्धारण गर्नेछन्।

धारा ८०

यस महासन्धिसँग सम्बन्धित कुनै पनि कुराले संयुक्त राष्ट्रसंघका विभिन्न निकायहरूको उत्तरदायित्व परिभाषा गरिएका संयुक्त राष्ट्रसंघको बडापत्रको व्यवस्थाहरू र विशिष्टकृत अंगहरूको विधानहरूलाई असर पर्ने गरी यो महासन्धिको व्याख्या गरिने छैन ।

धारा ८१

१. यस महासन्धिमा लेखिएको कुनै पनि कुराले आप्रवासी कामदार र तिनीहरूको परिवारका सदस्यहरूले निम्न लिखित कुराहरूको आधारमा सहूलियतपूर्ण अधिकार तथा स्वतन्त्रताहरू प्रदान गरीएको भएमा त्यसलाई प्रभाव पार्ने छैन ।

(क) पक्षराष्ट्रको कानून वा व्यवहारले वा

(ख) सम्बन्धित पक्षराष्ट्रमा लागु भएको कुनै दुई पक्षीय वा बहुपक्षीय सन्धि

२. यस महासन्धिमा लेखिएको कुनै पनि कुराले कुनै राष्ट्र समूह वा व्यक्तिलाई यस महासन्धिमा उल्लेख भएको कुनै गतिविधिमा संलग्न हुने वा कार्य गर्न पाउने अधिकार र स्वतन्त्रताहरूलाई प्रतिकूल प्रभाव पुऱ्याउने गरी व्याख्या गरिने छैन ।

धारा ८२

यस महासन्धिले आप्रवासी कामदारहरू र तिनीहरूका परिवारका सदस्यहरूका लागि प्रदान गरेका अधिकारहरूको फिर्ता लिएको घोषण गर्न सकिने छैन । आप्रवासी कामदारहरू र तिनीहरूको परिवारका सदस्यहरूलाई प्रदान गरिएका कुनै अधिकारहरूलाई फिर्ता गराउने उद्देश्यले उनीहरूमाथि कुनै प्रकारको दबाव दिन पाईने छैन । यो महासन्धिद्वारा मान्यता प्रदान गरिएका अधिकारहरू सम्झौताद्वारा निलम्बन (अलग) गर्न सम्भव हुने छैन । पक्षराष्ट्रहरूले ती सिद्धान्तहरूको सम्मानको सुनिश्चित गर्न उपयुक्त उपायहरू अवलम्बन गर्नेछन्।

धारा ८३

यस महासन्धि अनुसार प्रत्येक पक्ष राष्ट्रले निम्न बमोजिम संकल्प गर्दछन् :

(क) कुनै व्यक्तिको यो महासन्धिमा मान्यता प्रदान गरिएका अधिकार तथा स्वतन्त्रताहरूको उल्लंघन भएमा त्यसको प्रभावकारी उपचारको व्यवस्थाको सुनिश्चित गर्ने छन् । त्यस्ता उल्लंघन कार्यालयको कार्य गर्ने व्यक्ति सरकारी अधिकारीहरूले गरेको किन नहोस्

(ख) त्यस्तो उपचारको खोजी गरिरहेका व्यक्तिहरूको दावी सक्षम न्यायिक, प्रशासनिक वा व्यवस्थापकीय अंगहरू वा राष्ट्रको कानून प्रणालीद्वारा प्रदान गरिने अन्य कुनै सक्षम निकायबाट हेरिने र निर्णय गर्ने, र त्यस्तो न्यायिक उपचारको सम्भावनाहरू विकास गर्न सुनिश्चित गर्ने छन् ।

(ग) उपरोक्त बमोजिमका सक्षम निकायहरूले त्यस्ता उचारहरू प्रदान गरेपछि लागु गर्ने कुराको सुनिश्चित गर्ने छन्।

धारा ८४

यस महासन्धिको व्यवस्थाहरू लागु गर्न व्यवस्थापकीय र अरु आवश्यक उपायहरू अवलम्बन गर्न प्रत्येक पक्षराष्ट्रले संकल्प गर्दछन्।

भाग ९

अन्तिम प्रावधानहरू

धारा ८५

संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवलाई यस महासन्धिको संग्रहकर्ताको रूपमा जिम्मेवारी तोकिएको छ ।

धारा ८६

१. यो महासन्धि सबै राष्ट्रहरूको हस्ताक्षरका लागि खुल्ला राखिने छ । यो महासन्धिको अनुमोदन आवश्यक हुनेछ।
२. यस महासन्धि कुनै पनि राष्ट्रद्वारा सम्मिलनका लागि खुल्ला राखिने छ ।
३. अनुमोदन वा सम्मिलन सम्बन्धित लिखतहरूको संग्रहको जिम्मा संयुक्त राष्ट्र संघको महासचिवमा रहने छ ।

धारा ८७

१. यस महासन्धि अनुमोदन वा सम्मिलनको बीसौं लिखित संग्रहको मितिले तीन महिनाको अवधि पछिको पहिलो दिनदेखि लागु हुनेछ ।
२. यस महासन्धि लागु भएपछि प्रत्येक राष्ट्रले अनुमोदन वा सम्मिलन गरेपछि आफ्नो अनुमोदन को संग्रहको वा सम्मिलनको दस्तावेज जिम्मा दिएको तीन महिना पछिको अवधिको पहिलो दिनदेखि यो महासन्धि लागु हुनेछ ।

धारा ८८

यो महासन्धि अनुमोदन वा सम्मिलन गर्ने कुनै पनि राष्ट्रले यसको कुनै भाग मात्र प्रयोगलाई बाहेक गर्न सक्ने छैन वा धारा ३ को प्रतिकुल प्रभाव पर्ने गरी कुनै खास वर्गका आप्रवासी कामदारहरूलाई यसको प्रयोगबाट वन्चित गर्न सक्ने छैनन् ।

धारा ८९

१. सम्बन्धित राष्ट्रहरूको हकमा यो महासन्धि लागु भएको ५ वर्षपछि संयुक्त राष्ट्रसंघको महासचिवलाई लिखित सूचनाको माध्यमद्वारा कुनै पनि पक्ष राष्ट्रले यो महासन्धिको त्याग गर्न सक्ने छन् ।
२. त्यस्तो त्यागको संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवलाई सूचना प्राप्त भएको मितिले बाह्रौं महिनाको अवधिको अन्त्य भएसकेपछिको पहिलो दिनदेखि लागु हुने छ।
३. यस महासन्धिको दायित्व अन्तर्गत कुनै पक्ष राष्ट्रले त्याग कार्यान्वयनमा (प्रभाव) आएको मिति भन्दा पहिले पक्ष राष्ट्रले गरेको वा नगरेको कार्यबाट सृजित दायित्वबाट मुक्त हुने छैनन्, नत समितिद्वारा त्यस्तो त्याग प्रभावकारी हुनु भन्दा अघिदेखि विचारणीय रहेको विषयमा पूर्वाग्रह राखिने छ ।
४. पक्ष राष्ट्रको त्यस्तो प्रभावमा आएको मितिदेखि समितिले त्यो राष्ट्रको अन्य सम्बन्धित कुनै नयाँ विषय माथि विचार विमर्श गर्ने छैन ।

धारा ९०

१. यो महासन्धि लागु भएको पाँच वर्षपछि कुनै पनि पक्ष राष्ट्रले संयुक्त राष्ट्रसंघको महासचिवलाई लिखित सूचनाद्वारा महासन्धिको पुनरावलोकनका लागि कुनै पनि समयमा अनुरोध गर्न सक्नेछन् । त्यसपश्चात् महासचिवद्वारा प्रस्तावित संशोधनको सूचना पक्षराष्ट्रहरूलाई उक्त प्रस्तावमा छलफल र मतदानका लागि सम्मेलनमा पेश गर्ने वा नगर्ने भन्ने राय सहितको सूचना गर्न अनुरोध गरि पक्ष राष्ट्रहरूलाई पठाउने छ । त्यस्तो अवस्थामा पक्षराष्ट्रहरूलाई सूचना दिएको मितिले चार महिनाभित्र कम्तिमा एक तिहाई पक्षराष्ट्रहरूले त्यस्तो सम्मेलनको पक्षमा राय पठाएमा महासचिवद्वारा संयुक्त राष्ट्रसंघको तत्वावधानमा सम्मेलन आयोजना गरिने छ । बहुमत पक्षराष्ट्रहरूको उपस्थिति र मतदानद्वारा अवलम्बन गरिएको कुनै पनि संशोधनको स्वीकृतिका लागि महासभामा पेश गरिने छ ।
२. संयुक्त राष्ट्रसंघको महासभामा पारित भएको संशोधनलाई आफ्नो संवैधानिक प्रक्रिया अनुसार दुई तिहाई पक्षराष्ट्रहरूले अंगीकार गरेपछि त्यस्तो संशोधन लागु हुनेछ ।

३. संशोधन लागु भैसके पछि संशोधन अंगिकार गर्ने पक्षराष्ट्रहरूका लागि बन्धनकारी हुनेछ, अन्य पक्ष राष्ट्रहरूलाई पनि यो महासन्धि र तिनीहरूले स्वीकार गरेका अधिल्लो संशोधनको प्रावधानहरू बन्धनकारी हुने छन् ।

धारा ९१

१. संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिवले पक्ष राष्ट्रहरूद्वारा हस्ताक्षर, अनुमोदन वा सम्मिलनको समयमा गरिएका आरक्षणहरूको दस्तावेजहरूको प्राप्त गरी सबै पक्षराष्ट्रहरूलाई संप्रेषित गर्नेछन् ।
२. यो महासन्धिको लक्ष्य र उद्देश्यसँग मेल नखाने (विपरित) गरी आरक्षण गर्न अनुमति हुने छैन ।
३. संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवलाई दिईएको सूचनाद्वारा कुनै पनि समयमा त्यस्ता आरक्षणहरू फिर्ता लिन सकिने छ र त्यसको जानकारी निजले सबै पक्षराष्ट्रहरूलाई गराउने छन् । त्यस्तो सूचना सो सूचना प्राप्त भएको मिति देखि प्रभावकारी भएको मानिने छ ।

धारा ९२

१. यो महासन्धिको उपयोग वा व्याख्या सम्बन्धमा दुई वा सोभन्दा बढी पक्ष राष्ट्रहरूका बीच विवाद उत्पन्न भई वार्ताद्वारा समाधान नभएमा तिनीहरूमध्ये कुनै एकको अनुरोधमा मध्यस्थताका लागि पेश गरिने छ । यदि मध्यस्थताका लागि अनुरोध गरिएको मितिले ६ महिनाभित्र मध्यस्थताको गठन सम्बन्धमा सहमत हुन नसकेमा विवादका पक्ष मध्ये कुनैले उक्त विवाद अन्तर्राष्ट्रिय न्यायालयको विधान सम्मत तरिकाले अन्तर्राष्ट्रिय न्यायालयमा पठाउन सक्नेछन् ।
२. प्रत्येक पक्षराष्ट्रले यस महासन्धि हस्ताक्षर वा अनुमोदन वा सम्मिलन गर्दा यो धाराको अनुच्छेद (१) को व्यवस्थामा आफै बाँधिनेको छैन भन्ने घोषणा गर्न सक्ने छन्। त्यस्तो घोषणा गरेको पक्षराष्ट्रको सम्बन्धमा अन्य पक्षराष्ट्रहरू अनुच्छेद (१) व्यवस्थामा बाधिने छैनन् ।
३. यस धाराको अनुच्छेद २ अनुसार कुनै पक्ष राष्ट्रले गरेको घोषणा संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवलाई जानकारी गराई कुनै पनि समयमा फिर्ता लिन सक्ने छ ।

धारा ९३

१. यो महासन्धिको अरबी, चिनियाँ, अंग्रेजी, फ्रेन्च, रसियाली र स्पेनी प्रतिहरू समान रूपले अधिकारिक हुन् । यसको संग्रहको जिम्मा संयुक्त राष्ट्रसंघका महासचिवमा रहने छ ।
२. संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिवद्वारा यो महासन्धिको प्रमाणित प्रतिहरू सबै राष्ट्रहरूलाई पठाइने छन् ।

आफ्नो सरकारको तर्फबाट आधिकारिक प्रतिनिधिका रूपमा यहाँ साक्षि भई यो महासन्धिमा हस्ताक्षर सम्पन्न भयो ।